Bergensposten.

Innhold

Fra redaktøren …….. 2

Aud Gjersdal, frilansjournalist:
Fremvekst av arkiv i middelalderens Bergen……..3

Helge Jensen:
Horgo i Austevoll—Folk og liv fra 1860- til 1960-tallet……..… 7

Fra redaktøren:

Bergen markerer i 2020 at byen er 950 år. Vi skal komme tilbake til markeringen i seinere nummer av Bergensposten.

Denne gangen lar vi frilandsjournalist Aud Gjersdal formidle fra foredraget Anna Elisa Tryti holdt på Arkivdagen 2019. Der var temaet «Bergen i høymiddelalderen» med spørsmålet om byen også var «senter for arkiv?» Konklusjonene hennes er «uten arkivvesen, ingen stat».

Helge Jensen var førsteamanuensis i realfag ved Høgskolen i Bergen, og har også vært ivrig lokalhistoriker. Han var en av hovedpersonene bak boken *LANDÅS. Fra lystgårder og husmannsplasser til drabantby*. Han har tidligere skrevet for Bergensposten, og denne gangen har han presentert stoffet han har samlet om den fraflyttede øyen Horgo i Austevoll.

Redaksjonen av dette nummeret er avsluttet ved månedsskiftet januar/februar 2020. Neste nummer er planlagt utgitt i juni.

Yngve Nedrebø

Aud Gjersdal, frilansjournalist

Fremvekst av arkiv i middelalderens Bergen

Bergen byarkiv markerte årets, 2019, Arkivdag med flere foredrag. Et av dem ble holdt av historiker, tidligere byråd og nå prosjektdirektør ved Vestland Fylkeskommune Anna Elisa Tryti. Foredraget hadde tittelen *Bergen i høymiddelalderen - senter for arkiv?,* der hun fokuserte på hva som skal til for at arkiv utvikles.

Anna Elisa Tryti under foredraget på Arkivdagen 2019. Foto: Aud Gjersdal.

«Holmen» som maktsenter

Bergen var i høymiddelalderen hovedstad for en fremvoksende norsk stat. Tryti forteller at denne perioden kjennetegnes av oppbyggingen av et statsapparat med institusjoner og tilhørende administrasjon hos de mest statsbyggende samfunnsmakter, nemlig kongedømme og kirke.

Bergen ble midtpunkt for institusjonalisering og skriftliggjøring av styring av by og land, med utvikling av et byråkrati og en forvaltningsskikk, og på den måten skaptes arkiv, innleder Tryti, og forteller videre at det var på «Holmen» maktsenteret befant seg, med Håkonshallen, Kristkirken og Bispegården. Holmen rommet sentralfunksjoner for et stort omland, nemlig Vestlandet, Norges kystområder, og i perio-

Kristkirketomten på Holmen. Foto: Aud Gjersdal.

der også Norgesveldet. Biskop og konge holdt sine rådsmøter med sine fremste menn på dette stedet. Her lagde de riks- og kirkepolitiske strategier.

– Der ble det holdt regnskap med en omfattende økonomisk virksomhet som spente fra tørrfiskeksport, forvaltning av jordegods til skipsbygging i bispens regi, sier hun, og forteller videre at i Bispegården satt biskopen og hans råd, Domkapittelet, til doms i kirkelige rettssaker. Holmen var også et internasjonalt møtested, der norrøn kultur møtte fransk, spansk, italiensk, engelsk og tysk avantgarde. Møtene mellom ulike ideer resulterte ofte i at nytt kulturelt innhold og uttrykk ble frembrakt og spredte seg langs norskekysten.

– Det var en sammensmeltning av det beste i hjemlig tradisjon med internasjonale impulser, sier hun. Kirkeinstitusjonen var internasjonal, og biskopene på Holmen hadde utdanning, i likhet med kongens tjenestemenn, fra Paris og Bologna. Biskopene reiste på kirkelige konsiler og var involvert i de lærde diskusjoner ved universitetet i Paris.

– Her var det selvfølgelig bøker og skriftkultur, inkludert arkivering av viktige dokumenter. Det var en internasjonal disiplin som utviklet seg parallelt med institusjonaliseringen av konge- og kirkemakt, og tinginstitusjonen, sier hun.

Senter for arkiv

– Bergen var et senter for produksjon og bevaring av arkivverdig materiale og bøker i middelalderen, sier hun. Det var dokumenter i ulike genrer som

lovbøker, jordebøker, regnskaper, liturgiske skrifter, annaler, krøniker og diplomer.

I høymiddelalderen er kilde- og arkivmaterialet særlig rikt fra kirken. Mye stammer fra arkivene etter biskoper, domkapitler og lokale prester, sier hun. Kirken var gjennom sin religiøse, rettslige, økonomiske og kulturelle virksomhet med på å bygge byen. Dette forutsatte en spesialisering som var viktig både for bydannelse og arkivdanning, og biskopene hadde da også et byråkrati bestående av spesialister. – Kirken trengte kontroll over økonomien med jordebøker og rettspraksis, med mønsterdannende brev og ensartet liturgi, sier hun, og viser til at dette førte til behov for arkiv og bibliotek, som igjen gav biskopen dokumentasjon når rettskonflikter og eiendomstvister oppstod.

– Kirkens betydning for utvikling av offentlige ensartede styringsstrukturer, inkludert arkiver, kan ikke overvurderes, sier hun, og peker så på at kirken var en stor jordeier, der bispedømmet i Bergen eide over halvparten av eiendommene. Sognepresten var den viktigste øvrighetsperson folk forholdt seg til, og arbeidet hans grep inn i mange sider ved menneskelivet.

– Vestlandsbøndene måtte tåle bot og straff, og legge igjen økonomiske midler som leie for jord, tiende og bøter, sier hun, og forteller videre at biskopen reiste med skipet sitt til fjerdingkirkene i bispedømmet på visitas for å kreve inn inntektene. Der måtte sognepresten møte opp og gi sitt bidrag. – Man måtte jo skrive ned hva hver enkelt skulle betale. Det var helt nødvendig å ha arkiv og lister, som var forarbeidene til arkiv, for å klare å holde orden på dette store bispedømmet. Med inntekter fra jordegods, bøter, tiende og landskyld, - da ser vi hvordan behovet for dokumentasjon og arkiv vokste frem, sier hun.

Bergens kopibok og Bergen Kalvskinn

Jordeboken *Bergens Kalvskinn* er blitt til ca 1360. Det er en opptegnelse av jordeiendommer og inntekter fra disse, som lå til hvert enkelt presteembete og lokalkirke i det store bispedømmet. – Biskopen var helt avhengig av jordeboken for å kunne ta hånd om den økonomiske virksomheten, sier hun, og peker på annen svært viktig kilde, nemlig diplomer, altså norske brev fra middelalderen,
– Det eldste bevarte brev som er skrevet i Norge er fra ca. 1210. Få er bevart fra før 1280-årene. Så finnes det en stor brevmengde frem til svartedauden. Her har vi også en stor skatt som det ikke er så mange som vet om, sier Tryti og forteller at vi har kopier av skatten, for originalene er tapt i en brann. Det er *Bergens kopibok*, som har over 500 bevarte diplomer i avskrift. Kopiboken har bevart det meste av biskopenes utgående korrespondanse, og en del av de innadgående brev fra perioden 1305 til 1342.

– Dette er et bispearkiv, og må sees i sammenheng med jordeboken. Disse er komplementære, sier hun, og forteller at de fleste brevene stammer fra biskopene Arne og Audfinn Sigurdsson, samt Håkon Erlingsson. I inntaket av kopiboken finnes brev fra paven, der Håkon får refs for sitt dårlige styre, og det fremgår av påfølgende brev at biskopen skjerper seg.

Denne kopiboken har gitt oss det kanskje rikeste tilfang av kildemateriale til noen periode i norsk middelalder. Den inneholder kirkepolitiske dokument, provinsialstatutter fra bispemøter, fredstraktater og glimt inn i institusjoner og hverdagsliv i bondesamfunnet, sier hun, og forteller at den var helt nødvendig for å oppnå kontinuitet i politikk og embetsutøvelse. Den inneholdt mønsterdannende brev, og viste hvordan kontrakter skulle settes opp. En av kannikene hadde doktorgrad i både sivilrett og kanonisk rett. Det var veldig stor rettslig bevissthet, sier hun, og utdyper senere på mail betydningen av det internasjonale nettverket personer på Holmen hadde:

– Konger og biskoper og deres menn, hadde ofte sin utdannelse fra utlandet, Paris, Orleans og Bologna. Gjennom embetstiden sin deltok de gjerne på internasjonale møter. Biskoper og kanniker deltok på pavens konsil og reiste ved ulike anledninger til kurien. Fra reisene fikk de inntrykk fra både konge, pave- og biskopshoff, fra stater som var både større og eldre enn den norske – og der institusjonaliseringen av forvaltningssystemer var kommet lengre enn i Bergen. Fra universitet, store klostre, katedralskoler, bibliotek og til keiserhoff og pavekurie: De reisende fra Norge fikk innsyn i den gradvise profesjonaliseringen av statsstyringen, både den kirkelige og den verdslige. Rettigheter og plikter måtte dokumenteres og kunne hentes fram ved tvistemål. Jeg vil si det så sterkt: Uten arkivvesen, ingen stat, skriver Tryti.

Helge Jensen

Horgo i Austevoll — Folk og liv fra 1860- til 1960-tallet

Øyen Horgo ligger helt vest mot havet i Austevoll kommune. I 1955 bodde det 28 mennesker på Horgo, fordelt på seks familier som bodde i fire våningshus på tre gårdsbruk. I 1967 var øyen fraflyttet. Etterordet helt til slutt forteller litt om hvorfor og hvordan denne historien ble skrevet.

Horgo er 1,5 km² stor, og det meste er kystlynghei, myr og fjellknauser. Bare 0,09 km² (90 dekar) i nordvestre del av øyen var grøftet og ryddet til innmark for grasproduksjon, og her var de tre gårdsbrukene plassert, og folket levde som fiskerbønder. En fordel med å bosette seg på nordvestsiden av Horgo var at når man levde som fiskerbonde, kunne en her observere fuglene og se når der var fisk i havet.

En høy steingard mellom Austrevågen og Vaulavågen skiller den nordvestre delen av øyen fra utmarken.

Etter Horgo ble fraflyttet er den blitt beiteland for ca. 100 villsauer, som øker til nærmere 200 vår og sommer; og de fire gårdshusene, pluss skolehuset, er blitt fritidsboliger med plattinger rundt.

Noen mener at navnet Horgo kommer av «horg» som er en norrøn betegnelse på et offersted.

Karstein Rasmussen Møgster har fortalt: «Segna seier at i gammal tid måtte folket ofra for å få nok mat. I dårlege tider tok ein derfor med seg dei gamle eller dei handikappa i familien og sette ut på ein av dei bratte knausane på Horgo. Alle i familien tok ein stokk og dytta den som skulle ofrast ned i avgrunnen. Dermed hadde dei ofra til Gudane og dei hadde ein

Steingarden mellom Austrevågen og Vaulavågen (i bakgrunnen)

munn mindre og metta. Det var viktig at alle heldt i stokken slik at dei alle var 'medskuldige'.»

Andre mener at Horgo bare betyr fjellknauser, som det er mange av på øyen.

Befolkning

En vet lite om når Horgo først ble befolket. Det er ikke kjent fornminnefunn fra øyen. I skriftlige kilder begynner Horgen-navn å dukke opp utover på 1600-tallet. Horgo var da antakelig et utmarksområde for Møkster, og Horgen-folkene var husmenn under Møkster. I ufredsårene under Napoleonskrigene i 1807-1814 var Horgo et ledd i signalflaggstasjonene langs kysten, og et minne etter den tiden er navnet «Signalen» på utsiktshaugen rett øst for bruk nr. 23/74 «Salomon-tunet» (se luftfoto under).

Først ut på 1900-tallet får Horgo-husmennene råd til å kjøpe brukene sine og bli selveiende, men mye av utmarken eies fremdeles av Møksterfolk.

Befolkningsutviklingen det siste hundreåret:

Ved folketellingen i 1865 bor det 18 personer i 3 hus på Horge (som det da kalles)

I huset på bruk nr. 246 bor «gaardbruger og bygselmand» Ole Larsen og Synneve Johannesdatter med sine to barn på 1 og 2 år, og Oles mor som er «føderaadskone».

I et annet hus (siden han er «plassmand» er det ikke oppgitt noe gårds- og bruksnummer (G.- og B.nr.)) bor det to familier: 1.: «plassmand» Johannes Salomonsen og Guri Olsdatter med sine to barn på 1 og 4 år, og 2.: Johannes sin far og mor med Johannes sine to brødre på 14 og 24 år, pluss en tjenestepike.

I et tredje hus bor «plassmand» Ole Pettersen og Gjertrud Olsdatter med sine to jenter på 1 og 2 år. De eier 5 sauer og har 50 kg såkorn(havre) og 100 kg settepoter. Hvor de bor på Horgo, hvor de kommer fra og hvor de blir av, er uklart. Muligens er det på bruk 24/2 hvor Kristian Salomonsen siden rykker inn.

Samlet var det i 1865 13 kyr og 50 sauer på Horgo. Det ble sådd 600 kg havre og satt 700 kg poteter.

Ved folketellingen i 1875 bor det 26 personer i 3 hus på Horgo

Samlet var det i 1875 13 kyr (inkl. 4 ungdyr) og 35 sauer. 400 kg havre og 550 kg settepoteter

Ved folketellingen i 1891 bor det 24 personer i 3 hus på Horgo

Ved folketellingen i 1900 bor det 30 personer i 3 hus på Horgo

Ved folketellingen i 1910 bor det 29 personer på Horgo fordelt på 3 hus:

I huset på bruk nr. 23/2 bor gårdbruker (bygselmand) og fisker Salomon Johannessen og Guri Mattiasdatter med sine seks barn fra 13 til 23 år og Salomon sin far og mor, som nå er kårfolk. De tre eldste guttene hjelper sin far som fiskere.

I huset på bruk nr. 24/1 bor gårdbruker (bygselmand) og fisker Lars Johan Olsen og Sesilie Abrahamsdatter med sju av sine ni barn i alderen 8 til 22 år, og Lars sin far og mor som nå er kårfolk. De to eldste sønnene på 19 og 20 år er fiskere med sin far.

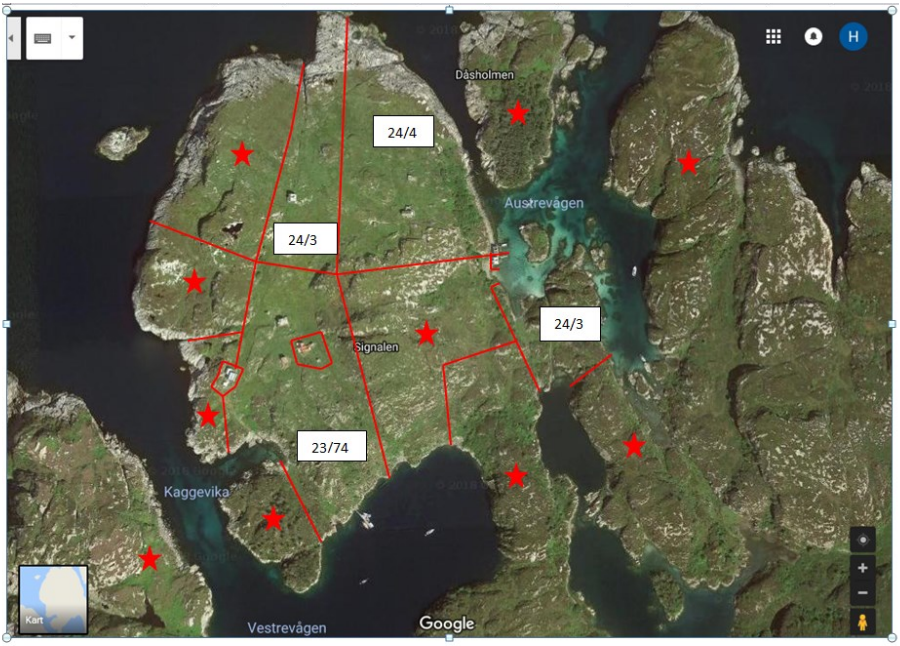

Nordvestre delen av Horgo. Eiendommer merket med rød stjerne eies av Møkster-folk i 2018. Da brukene ble drevet var 24/3 større og 24/4 mindre.

I huset på bruk nr. 24/2 bor Peder Kristiansen og Helena Jansdatter med sine fire barn i alderen 0 til 5 år, og Peder sin mor som er kårkone. I tillegg har de en tjenestejente fra Skålevik på Sotra.

I 1917 fikk husmennene på Horgo mulighet til å kjøpe seg skjøte på brukene som de til da hadde bygslet. Salomon Johannessen som da var husmann kjøpte ikke sin plass, men sønnen Mathias kjøpte på lik linje med Ole Martin Horgen (sønn til Lars Johan og Sesilie) og Peder Horgen, fra de to andre husmannsplassene, hver sin tredjedel av vestre Horgo. Men ingen av dem visste hvor de eide. Det ble ikke foretatt noen grenseoppgang i terrenget før i 1980-årene. (Se mer om dette under «Salomon-huset» og «Peder-huset»)

I 1955 talte befolkningen (talt av fremtidig strømleverandør) 28 personer fordelt på 4 hus.

(I 1968 var Horgo fraflyttet og huser bare feriefolk)

Dette viser at Horgo greide å brødfø maksimalt 30 mennesker. Fødselsoverskuddet måtte derfor flytte bort fra Horgo.

I 2018 har de tre gårdsbrukene på Horgo følgende gårds- og bruksnr. og grenser:

Gårds- og bruksnummer 23/52 «Salomon-huset» og 23/74 «Mathias-huset», tidligere samlet under g.- og

Salmonhuset

b.nr. 23/2

«Salomon-huset»

«Mathias-huset» ble pusset opp av Birger Horgen i 1989. «Salomon-huset» er det eldste på tunet. Det er opp gjennom tidene bygget sammen av to eller tre stover. Eldste delen er antakelig over 200 år. Murdelen var muligens en gang en potetkjeller. Den nordre delen av huset sto plassert der flaggstangen nå står, men ble flyttet og bygget sammen med resten av huset på slutten av 1800-tallet av Johannes Salomonsen og sønnen Salomon.

Venstre bilde: En kan fremdeles se omrisset av den gamle grunnmuren ved flaggstangen. Høyre bilde: Stein-innhegning i skråningen over Vestrevågen.

Da det ble for trangt i «Salomon-huset» ble «Mathias-huset» bygget i 1937. Det ble bygget med mansard-tak, en byggestil og takutforming som var på mote i Norge på begynnelsen av 1900-tallet (vi ser mange slike hus rundt om i Austevoll).

Da «plassmann og fiskar» Johannes Salomonsen Horgen (1837-1923) og konen Guri Olsdatter (1836-1917) (fra Storebø) bodde på dette bruket med sine to barn (pluss Johannes sine foreldre, to brødre og en tjenestejente) i 1865 hadde de 6 kyr, 40 sauer og sådde 250 kg havre og satte 300 kg poteter. Mye av dette ble antakelig dyrket i steingjerde-innhegningene vi

Mathiashuset

Naustet i Vestrevågen (deler av naustet ble revet i 1987). En barkebu ligger på innsiden av naustet (steinmurer, her uten tak).

Naustet i Austrevågen, hvor skråtaket og dørene er borte (Falt ned rundt 1990).

fremdeles kan se i den sørlige skråningen ned mot Vestrevågen (mer om dette senere).

I 1875 var dette sunket til 3 kyr og 2 ungdyr, 17 sauer, 200 kg så-havre og 200 kg settepoteter. Om årsaken er at de brukte mer tid på fiske vet vi ikke.

Naust. De hadde naust både i Vestrevågen og i Austrevågen. Naustet i Vestrevågen ble bygget av Johannes Salomonsen Horgen på slutten av 1800-tallet. Ved siden av bygde han også et båtoppdrag. I barkebuen innenfor naustet ble garnene impregnert mot råte ved å koke de i en kobberkjele med en blanding av bjørkebark og tjære.

Potetkjelleren (i forgrunnen) mangler nå taket

50 meter øst for dette naustet finner vi fundamentet for et annet lite naust i Vestrevågen («Salomon-husets» flytebrygge i Vestrevågen er i 2018 festet her). Dette naustet, som het «Hattebua», ble revet på 1970-tallet. Buen var et felleseie på Horgo og alle kunne ha redskap der. Buen ble flyttet hit fra Møkster hvor det da hadde bodd et ektepar i den. Konen hadde alltid hatt på hodet og derfor ble buen kalt «Hattebua».

Salomon J. & Guri M. Horgen giftet seg i 1886. Fotoeier: Lars-Erling Horgen og Marie Østervold

Låven på bruket er den siste gjenværende på Horgo. Den er antakelig bygget av Johannes Salomonsen i 1858, som står innskåret i en av bjelkene i reisverket. Det ytre, panelte grindverksbygget er på 5,5 x 7,5 meter og har et indre laftet rom på ca. 3,5 x 3,5 meter som ble brukt som fjøs til 2 kyr, 1 okse og 1 kalv på 1950-tallet. Det var også plass til 2 griser. Låven har vært et par meter lengre tidligere.

Låven på bruk 23/74

Ved siden av låven sto et lite, kombinert saue- og hønsehus med plass til rundt 10-15 sauer, 10-20 høner og en hane (se gammelt foto av skolehuset i Skolehuskapitlet). Her sees nå bare grunnmuren.

På 1950-tallet ble det dyrket havre i skråningen vest om låven og poteter på begge sider av «Mathias-huset». Da ble det ikke dyrket i steininnhegningene mot Vestrevågen hvor det tidligere ble dyrket. I tillegg dyrket de gulrøtter og rabarbra, rips, solbær og stikkelsbær. Til å oppbevare avlingen hadde de bygget en potetkjeller på 3,1 x 2,7 meter i pusset mur 80 meter nordvest for «Salomon-huset». Det var datidens kjøleskap før elektrisiteten kom.

Oksen på Horgo

Det var én okse på Horgo, og den sto i fjøset til «Salomonhuset». Den ble benyttet av alle tre brukene, men år om annet måtte den skiftes ut. Da måtte den fraktes i færing ut til rutebåten på fjorden for å heises om bord. Det fortelles at siste gangen det skulle skje var

Over: Konfirmasjonsbilde av Mathias Horgen (ca 1903). Etter konfirmasjonen var han dreng på Bakholmen. Høyre bilde: Mathias på 1930-tallet. Fotoeier: Marie Østervold.

det mannfolkene som var hjemme fra fisket som skulle gjøre jobben. Men i det oksen skulle heises om bord i rutebåten ute på fjorden skapte den seg galen, og både mennene og oksen havnet i sjøen og måtte svømme til lands. Siden mennene stadig var på fiske var det kvinnfolkene som til daglig stelte dyrene og dermed var dyrene mye mer fortrolige med kvinnfolkene. Derfor tok kvinnene nå oksen i færingen, rodde ut til rutebåten, og fikk den greit heist om bord, uten noen viderverdigheter.

Johannes Salomonsen og eldste sønnen Salomon Johannessen (1861-1950) deler og drifter husmannsplassen sammen i 1906, og Salomon benevnes «gardbrukar og fiskar». Han giftet seg i 26/12 1886 med Guri Mathiasdatter fra Telnes (1853-1924).

Salomon og Guri får sju barn. Eldste sønnen Johannes (f. 1/3 1887-1958) og nest yngste Gustav Olai (1895-1969) flytter til Eido på Huftarøy rundt 1911 hvor de finner seg koner og blir værende der.

Nest eldste sønnen, Mathias Andreas Olai Salomonsen Horgen (1888-1970), overtar etter hvert bruket og driver det sammen med sine foreldre, sin yngste bror Salomon Olai (1897-1970) og to søstre, Gurianna Elina (1889-1977) og Synnøve Maria (1891-1957). Selv om mye av inntekten kom fra fiske, så driver de også som bønder med kyr, griser, sauer, høns og jordbruk, om enn i liten skala. Familien solgte en del smør som ble kinnet på bruket, mens resten av melken og fløten gikk inn i husholdet. Siden de ikke hadde strøm, kjøleskap eller fryser ble fisken og

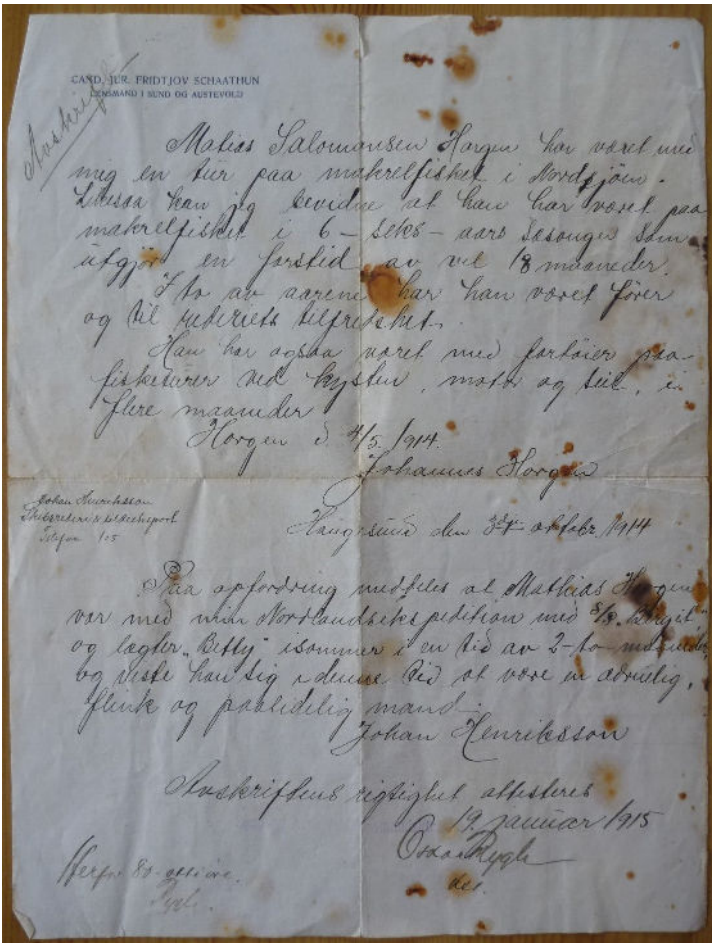

CAND. JUR. FRIDTJOV SCHAATHUN
LENSMAND I SUND OG AUSTEVOLD

Mathias Salomonsen Horgen har været min mig en tur paa makrelfisket i Nordsjøen. Saavidt kan jeg bevidne at han har været paa makrelfisket i 6 – seks – aars sesongen som utgjør en fartstid av ved 18 maaneder. I to av aarene har han været fører og til nederste sikkerhet.

Han har ogsaa været med fartøiet paa fiskeriet med kystin, motb og teil, i flere maaneder.

Horgen d. 4/5 1914.

Johannes Horgen

Johan Henriksson
Skibsrederi & Bilskibsport
Telefon 1-5

Haugesund den 3/1 oktober 1914

Paa opfordring medfeles at Mathias Horgen var med min Nordlandsekspedition med s/s. Birgit og lagde „Betty" i sommer i en tid av 2-to maaneder og viste han sig i denne tid at være en adræetlig, flink og pakkelig mand.

Johan Henriksson

Underskriftens rigtighet attesteres

19 januar 1915

Oskar Kyll

Skrifter 80 øre

Attester på fartstid for Mathias Horgen, som han kanskje måtte ha for å komme inn på Kystskipperskolen. Eier: Birger Horgen

(Mer om dette under Lars O. Horgen på bruk 24/3).

I yngre år reiste Mathias på fiske med M/S «Kjellaug» fra Bakkasund, og frem til han giftet seg så var han antakelig mer på fiske enn på Horgo som gårdbruker.

I folketellingen i 1910 benevner Mathias seg bare «fiskar», og som vi ser av nedenforstående attester fra 1914 har Mathias vært seks sesonger på makrellfiske i Nordsjøen, hvorav èn med eldstebroren Johannes, og to turer som fører. Og en

kjøttet saltet, tørket, speket, røkt eller hermetisert for å øke holdbarheten.

De spant saueullen til garn og strikket sokker, votter, bukser og gensere.

De hadde også en liten ekstrainntekt av å skjære tare som de tørket på svabergene og fraktet til taremottaket på Møkster eller Kvalvågen på Stolmen.

«Nordlandsekspedition» med seilskuten «Birgit».

I 1921 kjøper Mathias, sammen med brødrene Johannes, Gustav og Salomon Olai (og to andre utenfor Horgo) en 57 fots fiskeskøyte som han døper «Brødrene Horgen» (Se kapitlet «Utefiske til heimefiske»).

Yngste sønn, Salomon Olai (1897-1970), gifter seg med Kristina Magnesdatter (1904-1995) fra Bjørsvik i 1925 og de blir boende i «Salomon-huset». Svart brudekjole var den gang ofte et praktisk valg fordi den etterpå kunne brukes som finkjole. Fotoeier: Odd Magne Horgen

Nest eldste sønn, Mathias (1888-1970), gifter seg i Nykirken 7/11- 1934 med Margit Andersdatter (1913-1975), og de bor først også i «Salomon-huset». Fotoeier: Marie Østervold

Etter han giftet seg i 1934 og senere solgte fiskebåten «Brødrene Horgen» drev han litt småfiske rundt Horgo med sjarken «Sjøblom» på 23 fot og leverte fisk til mottaket på Bakkasund.

Mathias gifter seg i 1934, i en alder av 46 år, med 25 år yngre Margit Katharina Andersdatter (1913-1975) fra Steinhovden ved Florø. Mathias ble kjent med Margit da hun kom til Kristina Horgen i nabohuset som tjenestejente. De får etter hvert åtte barn: Sigmund (f. 21/3 1935), Asbjørn (f. 1937), Gerlaug (f. 1939), Johannes Georg (f. 1941), Birger (f. 1942), Marie Liv Haldis (f. 1944), Ingvald (f. 1945) og Svein Ivar (f. 1947). I 1936, etter de har fått første barnet, bor det i «Salomon-huset» til sammen 13 voksne og barn, fordelt på tre familier: Mathias-familien på tre, så er det broren Salomon Olai, hans kone og fire barn, pluss to ugifte søstre, Synnøve Maria (1891-1957) og Gurianna (1889-1977); videre Mathias sin far, Salomon, og en av Salomons søstre, Synneve Olina «Fasto» (1864-1951).

Mathias sin datter, Marie, forteller: «Tante Gurianna var 49 år da Ole K. Sekkingstad, som var enkemann, kom på frieri til Horgo i 1939. Han ville fri og gifte seg med Gurianna, men hun var ikke helt sikker. Så da svarte han «Får eg ikkje deg, så tar eg søster

Venstre bilde: Brudebilde av Ole Kristianson Sekkingstad (1871-1953) og Gurianna Elina Horgen(1889-1977). De giftet seg i Johanneskirken i Bergen 25. november 1939, åtte dager etter Guriannas 50-årsdag. Fotoeier: Odd Magne Horgen
Høyre bilde: Salomon Olai og Kristina bodde i «Salomon-huset» med barna Magne, Salmund, Gurine og Kjellaug. Bildet er fra ca. 1934 på Horgo. Fotoeier: Odd Magne Horgen

di !» (To år yngre Synnøve Maria).

Ole Sekkingstad var gift med Guriannas tante, Dorthea Gurine Horgen (født 1875), men hun døde i 1934 av hjerneblødning. Etter over 35 års ekteskap og åtte barn med Dorthea var Ole godt kjent med folket på Horgo. Og hans eldste sønn, Konrad, hadde i 1926 giftet seg med Kornelia Magnesdatter, som var søster til Kristina (gift i 1925 med Salomon Olai) i «Salomon-huset».

Det blir trangt i «Salomon-huset» og Mathias bestemmer seg for å bygge et nytt hus. Muligens er dette en medvirkende grunn til at han selger fiskeskøyten «Brødrene Horgen». Og i 1937, like etter barn nummer to er født, flytter familien inn i det nye «Mathias-huset» (Se foto av huset tidligere).

Etter stadig nye barnefødsler blir Margit innlagt på Haukeland sykehus med giktfeber, og ett år gammel blir Marie Liv Haldis (født i 1944) plassert hos sin ugifte tante, Synnøve Maria (1891-1957) og bestefaren Salomon i nabohuset («Salomon-huset»). I huset bodde også Salomon Olai sin familie.

Marie flytter først tilbake til sin egen familie i «Mathias-huset» 13 år gammel, etter at tanten er død i 1957.

Barndomsminner Marie forteller i 2018: «Gjenbruk var viktig og det var vanleg i alle hus at kle og anna utstyr blei brukt om at og om att. I «Mathias-huset» var dei heldig og fikk kasser tilsendt med klær fra Amerika fra onkel Ingvald (bror til Mathias), som flytta til Amerika da han var 16 år og blei buande der. Det var alltid stor stas

Venstre bilde: Synnøve Maria «Maio» Horgen (1891-1957) fotografert i 1946. Fotoeier: Marie Østervold , Høyre bilde: Marie Liv Haldis Horgen (1944-) på «Salomon-tunet» i 1946. Fotoeier: Marie Østervold

Kristina og Salomon Olai Salomonsen og deres fire barn foran «Salomon-huset»: bak fra venstre Salmund, Kjellaug, Gurine og Magne. I midten sitter Karoline, mor til Kristina. Bildet er fra 1949. Fotoeier: Marie Østervold og Odd Magne Horgen

når disse kassane kom. Mykje av kleda blei sydd om av Margit til barna. Onkel Ingvald kom til Horgo fra Amerika på besøk i 1946, til stor stas for familien.»

Vestsiden av «Salomon-huset» rundt 1950. Fotoeier: Marie Østervold.

og påfylling av parafin).

I 1964 erfarer Salomon Olai at han ikke eier grunnen som «Salomon-huset» og driftsbygningene står på. Han satte da i gang en prosess for å få kjøpt et stykke land under hus, løe og et nøst (Bruksnr. 23/52). Dette tok 10 år og han måtte ha underskrift fra alle eierne av Horgo, totalt 59 underskrifter, de fleste fra Møkster-folk. Dette fordi ingen visste hvor eller hva de eide. Salomon Olai døde før prosessen var sluttført og det ble derfor hans kone, Kristina Horgen, som overtok huset med løe og blomsterrike bårekransene som var bestilt fra naustetomt, samt rettighetene i de to andre naustene.

Senere ble eiendommen solgt til en bergenser, som igjen solgte den til Marie Østervold (dagens eier).

I 1944 ble plassens husmannsretter og tufter med hus og løe samt halvparten av begge nøstene overdradd fra Salomon Johannessen til hans yngste sønn Salomon Olai Salomonsen Horgen. De to brødrene Mathias og Salomon Olai drev gårdsdriften sammen og hadde på denne tiden 3 kyr, ca. 15 sauer, 2 griser, ca 20 høns og 30 utegangersauer.

Mathias blir etterhvert mer hjemme og driver med heimefiske. Senere i livet drev han med garnbøting for andre austevollinger. Mathias hadde også tilsyn med lykten på Litle Eidholmen (i leden øst for Horgo. Pussing av linser

Da Ingvald, som var bosatt i Amerika, besøkte familien på Horgo i 1946, ble det også tatt et bilde av alle de sju søsknene samlet rundt sin far utenfor «Salomon-huset». Moren Guri var død over 20 år tidligere. I stolen: far Salomon på 85 år. Rundt stolen fra venstre: Gurianna Elina (57 år), Mathias Andreas Olai (58 år), Salomon Olai (49 år), Ingvald Severin (53 år), Synnøve Maria (55 år), Johannes (59 år) og Gustav Olai (51 år). Fotoeier: Marie Østervold

Familien samlet i vestveggen på «Salomon-huset» i 1946 da Salomons emigrerte sønn, Ingvald, kom fra Amerika til Norge for å se til familien sin. Han var veldig bekymret for hvordan det sto til med dem etter krigen. I første rekke ser vi seks av barna til Mathias og Margit, fra venstre: Asbjørn (hvit skjorte) Johannes (i selebukse), bestefar Salomon (1861-1950) sittende med Ingvald på fanget, Birger, Sigmund (i strikkegenser) og Gerlaug (Marie, på 2 år, sitter på armen til Jacob og vi ser bakhodet hennes bak Mathias – hun likte ikke å bli fotografert). Kvinnene i andre rekke er fra venstre: Kristina (i blomstrete forkle) (kona til Salomon Olai), Gurianna (med hvit krage og blomstrete kjole) (søster til Mathias), Synnøve Maria («Majo», søster til Mathias), Marie (datter til Gustav Olai), Kjellaug (datter til Salomon Olai) og Margit Katharina (kona til Mathias). I tredje rekke står Ole K. Sekkingstad i dress (mannen til Gurianna), Mathias Andreas Olai (står bak sin far, Salomon, som sitter), Johannes i Eido (eldste bror til Mathias,(delvis skjult bak «Majo») og Gustav Olai (delvis skjult bak datteren Marie)(bror til Mathias). Bakerste rekke fra venstre: Karoline (mor til Kristina), Gurine (datter til Salomon Olai), Jacob (mann til Gurine og sønn av Ole Martin Horgen), Salomon Olai (yngste bror til Mathias), Magne (sønn til Salomon Olai), Salmund (sønn til Salomon Olai). Fotoeier: Marie Østervold

Hesjene er tørre og høyet bæres inn på låven. Fra venstre Kristina, Salomon Olai, Jenny, Ingvald (sønn til Mathias og Margit), Mathias og Margit. Fotoeier: Marie Østervold

Sigmund (eldste sønn av Mathias) med stor høybør ca. 1953. Ut på våren kunne det ofte bli slutt på høyet og da måtte mennene ut og skjære tare. Taren skulle i varmt vann før de gav den til kyrne, som spiste den med god appetitt. På Horgo var tare og røsslyng, slått med ljåm viktig tilleggsfôr. Foto: Marie Østervold.

Under: Kisten med Salomon Horgen (født 1861) på tunet utenfor «Salomon-huset» i 1950. Han ble gravlagt på Møkster. I de to fremste rekkene ser vi fra venstre: Ingvald, Birger, Sigmund, Mathias, Salomon Olai, (Johannes og Gustav bakenfor), Synnøve Maria, Marie fra Eido, Gurianna, Kristina fra Eido (gift med Johannes), Signe i Drøna (Johannes sin datter) Kristina (gift med Salomon Olai) med hatt, Margit, Marie. Den lille gutten foran med hvit lue er Odd Magne Horgen. Legg merke til de bloms-

Horgo ca. 1954: Salomon Olai i midten med sine to sønner, Magne til venstre og Salmund til høyre. Fotoeier: Odd Magne Horgen

«Martin-huset» i 2018. Det ble bygget i 1912 i sveitserstil.

terrike bårekransene, som var bestilt fra Bergen. Fotoeier: Marie Østervold

Mathias og familien flytter fra Horgo i 1965 til Florø hvor Margit kom fra. Men ikke Marie, som giftet seg med Olav Asbjørn Østervold og flyttet til Austevollshella i 1963. (Mer om fraflyttingen under «Martin-huset».)

De to gjenlevende av Mathias og Margit sine barn, Birger Kåre (1942-) og Marie Liv Haldis (1944-) og Else, enken etter Ingvald, eier bruket sammen nå i 2018. Birger og Else disponerer «Mathias-huset» mens Marie og hennes to sønner eier «Salomon-huset». Dette huset ble i 2014 pusset grundig opp.

Gårds- og bruksnummer 24/3 «Martin-huset», tidligere g.- og b.nr. 24/1

Da «gardbrukar, bygselmann og fiskar» Ole Larsen Horgen (1841-1926) og konen Synneve Johannesdatter (1829-1915) (fra Møkster) bodde på dette bruket med sine to barn i 1865 hadde de 7 kyr, 5 sauer og 1 geit og de sådde 300 kg havre og satte 300 kg poteter.

I 1875 var dette redusert til 2 kyr, 1 kvige, 3 sauer, 100 kg såhavre og 200 kg settepoteter. Hva disse nedgangene i husdyr og avling på bruk 23/2 og 24/1 skyldtes vet vi ikke, men kanskje la de mer om til fiske. I samme tidsrom var det en klar økning på det tredje bruket.

Ole og Synneve får etter hvert seks barn, men nesteldste sønn, John, dør tre år gammel av skarlagensfeber, og datteren Martha Olina dør 18 år gammel av «Trondhjemsk halsesyge» som

var datidens navn på difteri. Begge disse sykdommene, sammen med spedalskhet og tuberkulose, tok mange liv i Austevoll på denne tiden.

Eldste sønnen, Lars Johan Olsen Horgen (1863-1939), som kalte seg «gardbrukar og fiskar», har i 1906 overtatt bruket. Han gifter seg med en kvinne fra Møkster: Cecilie Gjertine Abrahamsdatter (1862-1948). De får ti barn, hvorav to dør av tuberkulose før de fyller to år, og yngste datter Jenny Maria dør i en alder av 21 år pga. for sterkt blodtap ved menstruasjon.

Eldste sønn til Lars og Cecilie, Ole Martin Larsen Horgen (f. 03.01.1887-1971), tjente i kongens garde før han dro til Amerika og jobbet på jernbaneanlegg i 4-5 år. Da Ole Martin kom hjem igjen i 1912 bygger han seg nytt hus for pengene han har tjent. Det tidli-

Cecilie Gjertine Abrahamsdatter (1862-1948) og Lars Johan Olsen Horgen (1863-1939) gifter seg 21. juni 1886. Håndkolorert foto. Fotoeier: Modstein Horgen

gere eldre huset var smalere og lavere, på omtrent 5 x 8,7 meter i grunnflate. Nå bygger han et mye bredere hus i sveitserstil på 7,7 x 8,7 meter og 1 ½ etasje med stor ark.

Ole Martin Horgens gullklokke som han kjøpte i Amerika. Den er nå i bruk av barnebarnet Odd Magne Horgen, og initialene OMH passer perfekt.

Ole Martin gifter seg med Elen Johanna Jakobsdatter (1885-1946) (fra Håland, Tysvær) i 1912, og de får seks barn, men bare fem vokser opp. Første sønn, Lars (1913), dør ½ time etter fødselen.

Venstre bilde: Ole Martin gifter seg med Elen Jakobsdatter fra Håland i 1912 Fotoeier: Odd Magne Horgen

Midterste bilde: Elen og Ole Martin med de to eldste barna, Sesilie og Jacob Haaland i 1920 Fotoeier: Odd Magne Horgen

Høyre bilde: Ole Martin Larsen Horgen (1887-1971) fotografert rundt 1950 Fotoeier: Odd Magne Horgen

Nesteldste sønn døpes Jakob Haaland (1915-1993) og var oppkalt etter sin morfar, men han skrev alltid navnet sitt som: Jacob. Han var odelsgutt til eiendommen, men kunne pga. sterk allergi ikke drive gården. Jacob bodde på Horgo til rundt 1942. Han var fisker og drev fiske mye sammen med Nils Georg

T.h.: En låve på 6 x 9 meter var plassert 60 meter vest for våningshuset, men denne er i 2018 bare markert med rester av fundamentet. T.v.: Den gamle grunnmuren ble bygget på 2,7 meter i forkant for å gi plass for det nye huset med to rom i bredden.

Kisten med Lars Johan Horgen (født 1863) utenfor «Martin-huset» på Horgo i 1939. Han ble gravlagt på Møkster. I første rekken fra venstre: Jenny (datter av Elen), Elen (svigerdatter av Lars Johan), Abraham (sønn), Cecilie Gjertine (enken etter Lars Johan), Selmer Olai (sønn) og Ole Martin (eldste sønn). I annen rekke fra venstre (her kjennes ikke alle): gutt ukjent, Olga Iverine (datter) og Sverre (yngste sønn) mellom Abraham og Cecilie. De andre er usikre; muligens Oluf (sønn) mellom Selmer og Ole Martin. Fotoeier: Odd Magne Horgen

Horgen fra «Peder-huset». Han reiste også på fiske som motorkyndig mann med Harald Østervold, fra Austevollshella. Jacob ble etter hvert mekaniker og gifter seg i 1947 med Gurine Salomonsdatter Horgen (1927-2014) fra «Salomon-huset» og drar til Bergen hvor han jobbet på Sabb motorfabrikk på Damsgård.

Forlovelsesbilde av Gurine Horgen og Jacob Horgen Fotoeier: Odd Magne Horgen

Yngste datter til Ole og Elen, Jenny Henriette (1926-2004) gifter seg i 1954 med Magne Salomonsen Horgen (1926 -2012). (Se bryllupsfoto under Skolehuset). Han var eldste sønn av Salomon Olai og Kristina Magnesdatter på bruk 23/2 «Salomon-huset». Magne jobbet i HSD (Hardanger Sunnhordlandske Dampskipsselskap), og han og Jenny flyttet til Stord.

Bruk 24/3 «Martin-huset» hadde naust (røde naustet) og båter i Austrevågen. På 1920-tallet var Ole Martin partseier i to fiskebåter og et brislingfiskebruk (Se Utefiske/Heimefiske).

Yngste sønn til Ole og Elen, døpes Lars Olsen Horgen (1923-1995), og han bor på bruket til de flytter bort fra Horgo, selv om han mente det ikke var til å leve av. Lars O., som han alltid ble kalt, fortalte senere at all skolegangen hans var på til sammen 42 uker.

Lars O. er benevnt fiskar i folketellingen, men drev ikke mye med det. Han startet et mekanisk verksted i Vestrevågen på Horgo hvor han for hånd (uten strøm) produserte et varmeapparat for drivhus, som han kalte «Horgen-brenneren». Han jobbet en tid sammen brødrene Sigmund (1935-1998) og Birger Horgen (1942-) (fra «Mathias-huset») på verkstedet. Birger husker han fikk 30 øre timen for arbeidet i verkstedet.

Øverst: Naust og færinger i Austrevågen på 1950-tallet Fotoeier: Odd Magne Horgen

Nederst: Naustene i Austrevågen i 2018. Det gule naustet var Karl Horgens, det røde Ole Martin's. Eiere i 2018 er Ole Morten Troland (det gule) og Lars- Erling Horgen (det røde)

Horgen Mekaniske Verksted, fotografert i 1968, lå på Lesinge, innerst i Vestrevågen. Bygget er nå borte og bare sementplattingen ligger igjen. Vaula-vågen sees bakenfor. I Vaula ble det på 1920-tallet drevet østersoppdrett og Jacob Horgen hjalp til her som gutt. Fotoeier: Eivind Færøvik

Det var tungvint uten strøm og lite å tjene på Horgen Mekaniske Verksted så Lars O. solgte konseptet «Horgenbrenneren» til LOG (Landbrukets og Gartnernes felleskjøp) i Bergen.

Lars O.s onkel Abraham kjøpte den første Sabb motoren i 1925. Den var han så fornøyet med at han ble agent for Sabb'en. Dette agenturet overtok Lars O. senere.

Lars O. hadde to færinger ved naustet i Austrevågen til heimefiske. Etter hvert overtar han onkelen sin motorbåt «Vito». Rundt 1953 kjøper han en 27 fots motorbåt med en 5 hk Sabb. Han døper den «Tito».

«Vito» gikk som doktorbåt og melkerute til å begynne med. Seinere begynte han som skoleskyss, postrute og starter med skysstrafikk mellom øyene (dette var lenge før man begynte å fantasere om brosamband i Austevoll). Etter hvert fikk Lars O. tilnavnet «Skyss-Horgen».

Det er fortalt at Lars O. var halvhjertet med i «Jehovas vitner» for å tekkes Astrid. Da han lå for døden utbrøt han: «Jeg vil dø i mors tro!» - og Astrid skal ha utstøtt et skrik da hun hørte det.

I 1955 gifter Lars O. seg med Astrid Konstanse Solhaug (1935-) fra Holmeknappen, og de får to barn på Horgo: Elin (1956-) og Johnny (1958-). Det fortelles at

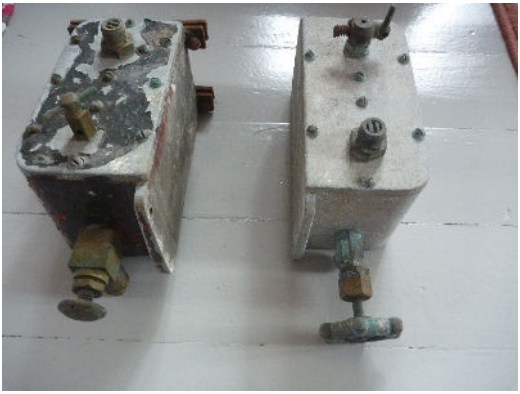

To flottør-hus til «Horgenbrenneren». Disse ble i en periode laget i kjelleren på «Mathias-huset» hvor de ble boret opp og montert av brødrene Sigmund og Birger. Eier: Birger Horgen

Dette er antakelig fra bryllupsfesten til Ole Martin sin datter Malene og Alf Karlsen Nekkøy. De ble viet i Storekalsøy kapell i 1950 og hadde bryllupsfesten på Horgo. Her er bryllupsgjestene utenfor «Martin-huset». Alf og Malene er nummer 4 og 5 fra høyre i annen rekke. Fotoeier: Odd Magne Horgen

Lars O. traff Astrid på blomstertorget i Bergen mens han solgte «Horgenbrennere» til de som drev med drivhus. Astrid var med i menigheten «Jehovas vitner» og derfor ble de ikke viet i kirken, men hos byfogden. Etter hun kom til Horgo reiste hun rundt på Austevollsøyene og banket på dører for å spre budskapet. Men hun syntes livet på Horgo ble for avsides og ensomt, og hun håpet hver vinter at det ble den siste. I et rom på loftet samlet hun fra første dag av pappesker som hun skulle pakke i når hun skulle flytte. «For meg kunne øya sokke i havet!» som Astrid sa i 2018. Mens datteren Elin som liten syntes Horgo var paradis på jord. Det har vel noe med hva man vokser opp med, og er vant med.

Ved siden av skyss-yrket hadde familien en liten inntekt av å skjære tang og tare, tørke den og frakte produktet til forskjellige oppkjøpere. Fra gammelt av var tørket tare langs kysten blitt brukt som fôrtilskudd til husdyrene. Etter hvert begynte industrien å interes-

Barna til Ole Martin og Elen utenfor «Martin-huset» i begynnelsen av 1950-årene: fra venstre Jacob, Malene, Jenny, Sesilie og Lars O. (oppkalt etter sin farfar og sin avdøde eldstebror) Fotoeier: Odd Magne Horgen

Astrid og Lars O. giftet seg hos byfogden i Bergen den 5. november 1955. Datteren Elin forteller: «Det var fullt av morild i sjøen på vei til Horgo den kvelden, men ho visste ikke då kor mykje ho kom til å lengte bort frå den øya!» Fotoeier: Elin Horgen Haugland

sere seg for tare som ressurs og tørking av tang og tare i et visst omfang begynte på Horgo i 1940- og -50-årene. Det var hovedsakelig Lars O. Horgen og familien hans som drev med det på Horgo. Den tørkete taren ble lastet opp i egen båt og slept av en sjekte til Møkster, Kvalvåg på Stolmen eller Glesnes hvor oppkjøpere kom med båt og hentet den. Taren ble levert til bl.a. Proton i Haugesund som produserte alginat som kunne brukes til en rekke surrogatprodukter som grønnsåpeerstatning og såpeprodukter, impregneringsmiddel og fortykningsmiddel til marmelade.

Lars O. fanget også hummer og satte laksenot. De fikk en god pris for laksen, så de hadde ikke råd til å spise den selv, mens hummer fikk de i slike mengder at de spiste en del selv.

Astrid kjøpte stoffer og sydde klær. De som var slitte sprettet hun opp, vrengte og sydde sammen igjen, slik at de kunne brukes noen år til.

Familien trappet ned husdyrholdet og til slutt hadde de bare «en galen ku, som sparket forferdelig» (sitat fra Astrid). De dyrket poteter nok til eget forbruk og hadde egen potetkjeller som lå ca. 80 meter nord for huset. Det står nå bare nedraste murer igjen av denne.

Potetkjelleren til bruk 24/1 «Martin-huset»

Bildet er tatt rundt 1950: «Peder-huset» er 5 meter bredt med bare ett rom i bredden, men det er 13 meter langt. Huset er bygd på i lengden ved at det er reist en stove til ved siden av den gamle stoven. Østre del av huset skal være fra ca. 1800, mens vestre del fra ca. 1900. Hesten «Stella» hørte til på dette bruket. Karls datter, Astrid Malene, forteller at hesten var usedvanlig snill. Da hun som liten jente reiste seg opp etter beina på «Stella», uten at Karl la merke til det, fikk ikke Karl hesten til å gå fremover, fordi «Stella» kjente at Astrid holdt fast i ene beinet. Fotoeier: Lars-Erling Horgen

Lars O. drev med utstrakt heimefiske og datteren Elin forteller at de hadde fisk, i forskjellige varianter, til middag seks dager i uken; bare søndagen var det kjøttmiddag. Det første snopet som Elin fikk smake var ½ Fox karamell da hun var 8 år gammel (hun måtte dele med sin bror, Johnny).

Lars O. med familie flytter fra Horgo i 1964 til Storebø på Huftarøy. Det som gjorde utslaget var at barna skulle begynne på skole der og skoleveien ble dermed nesten en time i liten båt og det var ikke alltid like kjekt i ruskevær. I tillegg hadde de lenge ment at det var for skrinne leveforhold på Horgo. Dette innleder fraflyttingen fra Horgo.

Torild Alfsvåg Wold, barnebarnet til Salomon Olai i «Salomon-huset» forteller:

«Sommaren 1964 reiste morfar (Salomon Olai) og far min (Harry Alfsvåg) til Bømlo for å by på eit hus som vart auksjonert bort der. Huset var nabohuset til Harry og Kjellaug Alfsvåg. (Kjellaug var yngste dotter til Salomon Olai og Kristina.) Dei kjøpte huset, og våren 1965 kom flyttelasset til Alvsvåg (Bømlo kom-

«Pederhuset» i 2018, med påbygget terrasse og badestamp.

mune). Det var stor stas for oss ungar å få besteforeldra våre til naboar. I eit år (eller mindre) etter flyttinga, pendla Salomon til Austevoll for å arbeida på garnbøteriet på Storebø. Pensjonisttilværet vart heller kort, han døydde brått ein oktoberdag i 1970. Kristina Horgen budde vidare i huset på Alvsvåg heilt fram til ho døydde i januar 1995.»

Karl og familien fra «Peder-huset» flytter fra Horgo inn til Hundvåkøy i 1965. Mathias og Margit fra «Mathias-huset» var neste familie som flyttet bort i 1965, til Florø, Margits hjemplass.

Den siste som flyttet fra Horgo var Ole Martin Horgen, far til Lars O., som bodde igjen alene på Horgo etter at alle var flyttet. Han hadde telefon, men skulle han handle eller liknende måtte folk komme ut med varene til han, eller han måtte ro, siden han ikke hadde motorbåt. Men i 1967 måtte han flytte fra Horgo til sykehjem på Storebø.

«Martin-bruket» (g.- og b.nr 24/1) ble solgt til Austevoll kommune i 1970-årene. Da utskiftingen fant sted i 1980-årene overførte kommunen en del av eiendommen til Lars-Erling Horgen sin eiendom.

For tiden (2018) leier Austevoll kommune bruket ut til Bergen og Omland

En fint restaurert potetkjeller på 2,5 x 3 meter sees til venstre i bildet. I forgrunnen ligger en upusset grunnmur til et bygg som ble kalt «Vaskehuset». Det var først bygget som et grisehus, men etter at grisene ble flyttet ned i fjøset ble bygningen omdisponert til vasking av tøy og lagerplass for syltetøy og andre matvarer. «Pederhuset» har fått et litt større påbygg på baksiden.

«Peder-huset» fotografert fra nesten samme vinkel rundt 1950. Her ser vi en låve som er atskillig mindre enn den tidligere har vært. Fotoeier: Astrid Malene Nedrestøl

Friluftsråd (BOF).

Gårds- og bruksnummer 24/4 «Peder-huset», tidligere g.- og b.nr. 24/2.

Da «gardbrukar, leilending og fiskar» Kristian Salomonsen Horgen (1841-1900) og konen Bertha/Brithe Andrea Olsdatter (1834-1916) bodde på dette bruket med sine fem barn i 1875 hadde de 4 kyr, 1 ungdyr og 15 sauer. De sådde 100 kg havre og satte 150 kg poteter.

Karl Adolf Horgen og hesten «Stella» pløyer opp potetåkeren rundt 1950. «Peder-låven» sees i bakgrunnen. Fotoeier: Astrid Malene Nedrestøl

«Peder-bruket» hadde naust (gule naustet) og båter i Austrevågen.

Eldste sønnen til Kristian, Salomon Olai (født 1869), dør av tuberkulose (lungetæring som det da kaltes) i 1895. Med et halvt års mellomrom i 1893/-94 dør også to av de små barna til Lars Johan Olsen på nabobruket av lunge-

Karl Adolf Horgen og hesten «Stella» pløyer opp potetåkeren rundt 1950. «Peder-låven» sees i bakgrunnen. Fotoeier: Astrid Malene Nedrestøl

Samme potetåkeren (på 170 m2) i 2018 nordvest for grunnmuren til «Peder-låven», som kan sees i bakgrunnen. En rydningsrøys på hver side av åkeren viser hvor steinete jordsmonnet er.

Peder K. Horgen giftet seg med Metta Andrine Andersdatter i Nykirken i Bergen den 9. august 1913. Fotoeier: Astrid Malene Nedrestøl

tæring. Og i 1901 dør Mons Gjertin, yngste sønn til Kristian, av lungetæring i en alder av 25 år, så det gikk nok en tuberkuloseepidemi på Horgo i det tidsrommet.

Nesteldste sønnen, Peder Kristiansen Horgen (1871-1932), overtar bruket og gifter seg 6. juni 1902 med Helene Jakine Nilsdatter (1875-1907) fra Torangsvåg. De får to jenter, Klara Birgitta, født i 1905 og Gjertrud Nilsine, født 1906.

18. januar 1907, mens den yngste jenten, Gjertrud Nilsine, er under året, blir Helene Jakine funnet død, rekende i sjøen ved Austre Horgevåg. Det ble sagt at hun skulle skjære lyng på en holme (se egen historie i Kirkeavsnittet senere).

Peder gifter seg på nytt 22. november 1908 med «tjenestepike» Helene Gjertine Jansdatter (1883-1912) fra Søreide i Austevoll. De gifter seg i Sandvikskirken i Bergen. Han og Helene Gjertine får tre jenter: Petra Helena født 30. april 1909, Jenny Ellida i 1910 og Olga Maria født 28. desember i 1911.

Allerede 2. mai 1912 dør Helene Gjertine av lungebetennelse; og Peder sitter igjen med fem små jenter mellom 4 måneder og 7 år gamle. Peder gifter seg for tredje gang 9. august 1913, nå med Metta Andrine Gurine Andersdatter (1882-1971) fra Fjell, også kalt «Metto».

18. januar 1914 får de sønnen Karl Adolf og i 1915 tvillingene Nils Georg

Karl Adolf hos fotografen i 1918, 9 måneder gammel. «I fall noe skjedde med ham skulle foreldrene i hvert fall ha et minne» (kilde: hans datter Astrid Malene) Fotoeier: Astrid Malene Nedrestøl

(Se under 2. verdenskrig, side 30) og Ragna Mathilda.

28. mai 1916 drukner Karl Adolf i brønnen, men året etter, i 1917, får de sitt siste barn, en gutt som også får navnet Karl Adolf, etter sin avdøde bror.

22. juni i 1917, samme året som yngstesønnen blir født, kjøper Peder bruket fra eierne på Møkster for kr. 1.333,33!, og slekten blir endelig selveiende bønder. Samtidig med Peder kjøpte også Mathias og Ole Martin Horgen sine husmannsplasser. Samlet ble det betalt kr. 4.000,- for de tre brukene, men ingen av dem viste nøyaktig hvor de eide. Det ble ikke foretatt noen utskifting før i 1980-årene.

«Karl i Horgo»: Etter Peder dør av kreft i 1932 driver de to sønnene, Nils Georg på 17 år og Karl Adolf på 15 år, bruket videre sammen med sin mor og sine ugifte søstre. Etter hvert overtar yngstemann Karl Adolf Pedersen Horgen (1917-1998), som kaller seg småbruker og fisker; og han gifter seg i 1941 med Anna («Anno») Bertina Aleksandersdatter (1912-1995) fra Haugesund.

Det ble en stor overgang for «byjenten» Anna å komme til Horgo. I Haugesund var det butikker i gangavstand som solgte det meste; og i bolighusene elektrisk strøm til lys og oppvarming, mens her manglet alt dette; så de første årene lengtet hun ofte bort fra Horgo.

Karl og Anna fikk barna Per Magne (1942-2008) og Astrid Malene (1946-).

På bruket hadde de 2-3 kyr, ca. 15 sauer og noen høns, i tillegg til hesten «Stella».

Familien flyttet fra Horgo til Troland på Hundvåkøy i 1965. For å gjøre flyttingen billigst mulig bygde Karl huset selv mellom 1960 og 1965. Forskalingen fra grunnmuren ble brukt til sutak etterpå, og taksteinen var fra et naust på Horgo. Moren til Karl, Metta, bodde i andre etasje. Herfra kunne hun se «heim til Horgo». Karl, Anna og barna bodde i første etasje. På Troland reiste Karl og Per på fiske med fiskebåtene fra Hundvåkøy. Ingen av barna ønsket å overta bruket da Karl og Anna senere ønsket å selge bruket på Horgo.

Nåværende eier, Lars-Erling Horgen, kjøpte bruket av Karl i 1985, og bruker det som fritidsbolig. Han har brukt mye tid på å pusse opp bygninger.

T.v. Anna Bertina og Karl Adolf Horgen giftet seg 20. desember 1941 Fotoeier: Astrid Malene Nedrestøl. T.h. «Pederhuset» en hustrig vinterdag, med klesvasken til tørk på gjerdet. Fotoeier: Astrid Malene Nedrestøl

(Bestefaren til Lars-Erling, Johannes Horgen (født i 1887 i «Salomon-huset»), flyttet fra Horgo rundt 1911 og kjøpte seg bruk på Eido på Huftarøy. Dette bruket driver Lars-Erling nå.)

2. verdenskrig

2. verdenskrig kom tidlig til Horgo. Om morgenen 29. september 1939, mens Norge ennå var nøytralt, ble folk på Horgo øyevitne til at dampskipet «Takstaas» fra Arendal ble torpedert av en tysk ubåt åtte nautiske mil vest for Marsteinen fyr. Båten var lastet med trelast og skulle til London da den ble stoppet av den tyske ubåten. Mannskapet fikk anledning til å gå i livbåtene før ubåten fyrte av en torpedo og flere granater som fikk

Øverst: Unger fra «Mathias-huset» og» Peder-huset» på Horgo ca. 1950. Fra venstre: Gerlaug, Asbjørn, Johannes, Per Magne, Birger, Ingvald og Marie. «Martin-huset» sees i bakgrunnen. Fotoeier: Astrid Malene Nedrestøl

Under: Anna Bertina, Per Magne, Karl Adolf og Astrid Malene Horgen, ca. 1952. Fotoeier: Astrid Malene Nedrestøl

«Takstaas» til å brekke i to. Etter en stund sank baugpartiet, mens akterpartiet ble tatt i slep inn til Bergen. Mye materialer fra trelasten kom på rek og folk fra de omkringliggende øyene kom til for å sanke sammen. En god del kom til Horgo og ble brukt til å bygge uthus.

En kort stund under krigen lå et stort våpenlager på Langøya øst om Horgo. Abraham Horgen var med på å flytte våpenlageret inn til Os med båten sin «Vito». Da han var kommet et stykke på vei ble han stoppet for kontroll av tyskerne. Han hadde gjemt våpnene under noen kasser med fisk og han slapp gjennom kontrollen med forklaringen om at han var underveis til Os med fisk.

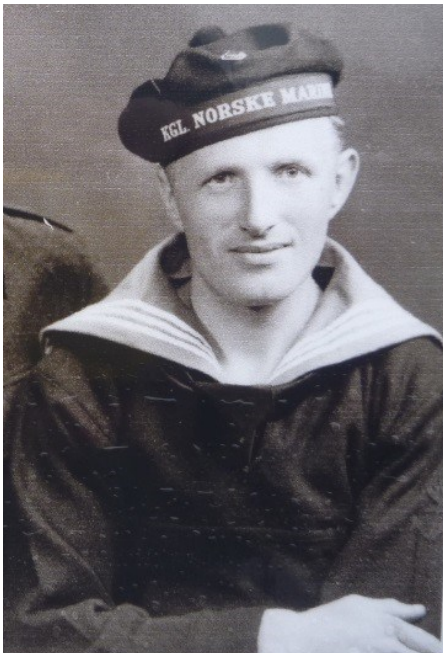

Nils Georg Horgen (1915-1943)

Historien om Nils Georg Horgen (1915-1943), sønn av Peder K. Horgen

20. mars 1941 føder Margit i «Mathias-huset» sitt fjerde barn, en gutt som døpes Johannes Georg. Da er det allerede klart at det ikke er hennes mann Mathias som er faren, men Nils Georg fra nabo-bruket. Johannes vokste likevel opp som en del av Mathias-familien sammen med sine sju halvsøsken. Hvem som var Johannes sin far ble etter hvert kjent blant alle både i «Mathias-huset» og i «Peder-huset» og dette ble bekreftet av Birger og Astrid Malene i 2019.

Dette uplanlagte farskapet gjorde kanskje livet på Horgo vanskelig for Nils Georg, og kan ha vært en medvirkende årsak til at han dro til Shetland året etterpå?

26. april 1942 dro Nils Horgen, sammen med tre andre med motorsjekten «Sjø», som var den nyeste sjekten på Horgo, vestover med kurs for Shetland. Sjekten var på 24 fot, bygget i 1940 og utstyrt med en 4 hk Sabb-motor. I merkeregisteret står oppført som eiere «Nils Horgen m.fl.». (Jacob Haaland Horgen var medeier og kamerat med jevngamle Nils Georg.)

De var heldige med været og to døgn senere nådde de Lerwick. Engelskmennene var heller skeptiske da de så den vesle, åpne båten på 24 fot, som de ga seg ut for å ha krysset Nordsjøen med før vinterstormene var helt over. De mistenkte dem for kanskje å være tyske spioner som var satt ut oppunder land. Båten ble blant annet tatt på land i Ler-

Johannes Kalve fremst, Reidar Rasmussen, og Nils Horgen til høyre. Fritz Paul Nilsen tok bildet underveis over Nordsjøen under 2. verdenskrig.

wick og undersøkt på kryss og tvers. «Sjø» ble senere benyttet i de alliertes tjeneste. Båten ble fraktet oppunder norskekysten med større fartøy og var spionbåt med tanke på raids og liknende her i landet. Den forsvant, sammen med mannskapet på to fra Shetlandsgjengen, under et rekognoseringstokt på vestlandskysten i slutten av august 1942.

Nils kom inn i marinen og gjorde tjeneste som dekksmann. I juni 1943 var han og sju andre med på et spesialoppdrag med en skøyte utenfor Træna på Helgelandskysten. Oppdraget ble utført og de var på vei tilbake da de ble skutt på av tyske fly. Båten sank og alle kom vekk.

H-238-AV «Sjø» sto fremdeles registret på Nils Horgen i 1945, så antakelig oppdaget tyskerne aldri at sjekten hadde vært en tur til England, og tilbake igjen som spionbåt.

En annen Horgo-mann som også deltok i 2. verdenskrig var Selmer Olai Horgen (1898-1982). Han var nest yngste sønn av Lars Johan og Sesilia i «Martin-huset». Han var frysemaskinist og krigsseiler under hele krigen på M/S Panama Express som var et handelsskip underlagt den norske Uteflåten og Nortraship. For sin innsats fikk han to utmerkelser etter krigen: Krigsmedaljen og Haakon VIIs Frihetsmedalje.

I julehelgen 1944 var en engelsk torpedobåt opp under Horgo og hentet flyktninger. Folket, som kom fra Osterøy, hadde først evakuert til Rabben på Selbjørnen. Der ble det for mye folk, og

verten deres der sendte dem til Horgo. De kjente Salomon Horgen og fikk bo i «Salomon-huset». Barnebarnet til Salomon, Kjellaug, fortalte: «… kor spennande det var då dei gøymde flyktningar på loftet. Dei fekk streng beskjed om å ikkje seie noko til dei andre på øya. (Dei var vel redde for å oppleva det same som skjedde på Tælavågen). Familien som kom hadde med seg kjøt, så den jula hadde dei fårikål. Det var visst eit fantastisk måltid.

Meldinga bestefar Salomon fekk etter nokre dagar var: «Pakken er komen». Seint på kvelden litlejulafta skyssa han familien ut til MTB-fartøyet som plukka dei opp, og tok dei med til Shetland.»

Også i «Mathias-huset» bodde periodevis en kar som rømte fra tyskerne. Han het Jon Tillier og broren hans, Per, var tatt for illegalt arbeid av tyskerne i 1942 og sendt til konsentrasjonsleir i Tyskland i 1943, hvor han døde etter kort tid. En dag kom tyskerne brått på døren i «Mathias-huset» og Jon Tillier sprang opp på ark-rommet i 2. etasje som var på andre siden av huset, hoppet ut gjennom vinduet, løp ned til sjøen, tok en færing og rodde over Vestrevågen. Her skjøv han færingen fra land, så den ikke skulle røpe ham, og gjemte seg i en tildekket hule i utmarken. Han ble ikke oppdaget og overlevde krigen.

Birger Horgen forteller at i 1942, da moren Margit var fødende, fossrodde Jon Tillier og Mathias henne til jordmor hvor hun fødte Birger, og derfor ble Jon Tillier fadder for Birger da han skulle døpes.

Det hendte også at tyskerne kom i land på Horgo for å lete etter englandsfarere eller radioer. Alle innbyggerne, både små og store ble hentet ned til sjøen der de ble forhørt. Det varte noen nervepirrende timer før tyskerne dro uten å ha funnet noe. Mathias fortalte sin sønn Birger at han en gang ble skutt etter av tyskerne da de kom i båt gjennom innløpet til Vestrevågen og han var på sprang mot naustet for å advare de som satt og hørte på radio. Han ble ikke truffet og rakk ned i naustet tidsnok til at de fikk gjemt radioen under naustgolvet, og tyskerne fant ingenting.

Ellers merket ikke folk på Horgo mye til krigen. De levde av sine små gårdsbruk og småfiske rundt land. Livet gikk som vanlig, de fleste arbeidsføre menn var på fiske med større båter og stort sett var det bare kvinner, barn og eldre som var hjemme og drev brukene.

Utefiske til heimefiske

De fleste middagsmåltidene ble hentet ferske med færinger fra farvannet rundt Horgo.

Merkeregisteret tilbake til 1920 viser følgende utvikling i motordrevne båter på Horgo:

(Færingene, som det var mange av på Horgo, var uregistrerte og er derfor ikke med i oversikten)

1920: H-5-AV M/S «Marine» på 47 fot og 20 hk. hvor Ole Martin L. Horgen er partsreder til 1941/-42.

H-6-AV M/S «Viktoria» på 40 fot og 12 hk. hvor også Martin L. Horgen er partsreder til 1927.

På Ole Martin L. Horgen, som eier M/S «Marine», er det i 1920-22 registrert et brislingsnurpebruk.

1926: De to fiskeskøytene fra 1920,

pluss:

H-83-AV M/S «Brødrene Horgen» på 57,4 fot og 30 hk. eies av Mathias Horgen til 1937.

Iflg. Skipsregisteret eide Mathias Horgen 1/8 (oppgitt som eier i Merkeregisteret) ytterlegare eigarar: Gustav Sivertsen, Bergen 2/8, Konrad Olsen Sekkingstad, Algrøen 2/8, Johannes Horgen 1/8, Gustav Horgen 1/8, Salomon Olai Horgen 1/8.

H-116-AV «Enigheten» på 31,9 fot, med 3 par årer og uten motor eiet av Peder Horgen til 1932.

I løpet av 1937 til -41 selges de store fiskeskøytene ut fra Horgo; og da Abraham Horgen i 1938 kjøper en 23,3 fots motorsjekte, som døpes «Sabben», med 4 hk motor, innleder han en tid uten store fiskebåter på Horgo.

1944: H-232-AV «Vi-To» på 25 fot og 5 hk Sabb eies av Abraham Horgen.

(H-238-AV «Sjø» på 24 fot og 4 hk Sabb med eier Nils P. Horgen m.fl. står også oppført, men som vi vet dro den til England allerede i 1942. og Nils døde i 1943.)

1954: H-30-AV «Horgefjord» på 24 fot og 5 hk eies av Karl P. Horgen.

H-149-AV «Von» på 23 fot og 5 hk eies av Magne Horgen.

M/S «Marine» i 1923. Vi ser at båten er rigget for også å kunne seile, siden motorene på denne tiden ikke alltid virket som de skulle. Og seilene ligger ferdig beslått, så det tar ikke mange minuttene å komme under seil. Fotoeier: Odd Magne Horgen

I Hardangerfjorden med H-5-AV «Marine» i 1923. Forrest er Lars Johan Horgen, far til Ole Martin, nr. 2 er Ole Martin, nr. 3 er Oluf bror til Ole Martin, nr. 4 er bror Selmer, de andre er ukjent med unntak av siste som er yngste bror Sverre. Fotoeier: Odd Magne Horgen

Motorsjekten «Von» med Magnes bror, Salmund, ved roret i 1950-årene. Fotoeier: Odd Magne Horgen

H-151-AV «Tito» på 27 fot og 5 hk eies av Lars O. Horgen.

H-180-AV «Sjøblom» på 23 fot og 4 hk eies av Mathias Horgen.

H-232-AV «Vito» på 25 fot og 5 hk eies av Abraham Horgen.

I 1960 kommer i tillegg H-310-AV «Bruse» på 18 fot og 5 hk eiet av Sigmund Horgen.

Sildefisket

Da silden tidligere kom inn til kysten for å gyte, ble det liv og røre på Horgo. Rundt hele øyen kunne det «koke» med sild. Inne på Vestrevågen ble det gjort mange storkast. Den gang brukte fiskerne landnot. Når silden kom inn til land rodde de ut noten og rundt sildestimen. Ofte kunne de stenge av hele våger. En tror at den største fangsten med storsild ble gjort i 1910. Mennene var ikke på øya da silden kom, så det var kvinnene som måtte kaste. Det tok en stund før noten kom i sjøen fordi den lå på Store Kalsøy, naboøyen i nord. De måtte ro dit for å hente noten og så ro tilbake og kaste.

Vimpelen fra skøyten «Brødrene Horgen». En ombygget versjon av tidligere «Brødrene Horgen» Fotoeier: Marie Østervold

Kastingen gikk fint og hvor stor fangsten ble, vet vel ingen. Det ble gjort flere kast rundt hele Horgo dette året, og blant annet ble tatt opp 4.000 hektoliter sild på nordenden av Horgo.

I året 1922 ble det igjen gjort et storkast i Vestrevågen. Denne gangen tok en opp ca. 10.000 hektoliter med sild. Mye av silden døde på bunnen

Under:
Motorsjekten «Von» med Magnes bror, Salmund, ved roret i 1950-årene. Fotoeier: Odd Magne Horgen.

Ved «Salomon-naustet» i Austrevågen rundt 1945. På neset er Ole Martins gavlbåt med notrulle fortøyd (fortøyningsbolten står der fremdeles (se bilde til høyre)). I bakgrunnen sees Abraham sin motorbåt «Vito». Personene i færingen er fra venstre: Kjellaug, Jenny, Jacob og Salmund. Fotoeier: Marie Østervold

I seilskutetiden var Vestrevågen en mye brukt overnattingshavn, og dette ser vi på alle varpeboltene som fremdeles står rundt vågen. Disse ble brukt når man skulle ta seg ut av havnen i motvind. Senere var de også fortøyningsbolter for fiskeflåten. I følge Gurine (datter til Salomon Olai) kunne det på 1930-tallet være så mange båter i Vestrevågen at en kunne gå tørrskodd over vågen.

27. august 1925 leverte Martin Horgen 250 skjepper brisling i Bergen, og fikk betalt 750 kroner. Eier: Lars-Erling Horgen.

fordi det ble for trangt, og det sies at det dødde så mye sild at det ble grunnere i vågen.

Det siste storkastet på sild i Horgevågen ble gjort i 1929. Det var et stort kast, men ingen av de gjenlevende kan si hvor mye sild som ble tatt opp den gangen. Etter den tid har det ikke vært særlig mye storsild rundt Horgo. En av årsakene kan være at båtene i mellomkrigstiden ble større, gikk lenger ut i havet og fisket opp silden før den kom inn til Horgevågen.

Infrastruktur på Horgo

All kommunikasjon til og fra Horgo foregikk med egne robåter og forskjellige motorsjekter. Det var planer om å bygge en steinkai på nordsiden for rutebåtanløp, men den ble aldri realisert. Så skulle man til Bergen måtte man stå tidlig opp og borde rutebåten som stoppet ute i Horgefjorden kl. 05 om morgenen.

Torild Alfsvåg Wold, barnebarnet til Salomon Olai og Kristina, forteller: «Kvar sommar reiste me (Familien til Kjellaug og Harry som bodde på Bømlo) til "ferieøya Horgo". Me reiste som regel med rutebåten som gjekk frå Haugesund til Bergen. Var det heilt vindstille så hende det at båten stoppa på fjorden austfor Horgo. Der låg motorbåten til morfar klar, og koffertar, hund, ungar og vaksne var heiste ned frå den"store" rutebåten. Det var spennande for ein liten unge.»

Fra 1942 var det Abraham Horgen (1891-1959) fra «Martin-huset» (bruk nr. 24/1) som drev med skyss av folk til og fra Horgo med sjekten «Vito» på

Kristina, Salomon Olai og barnebarnet Odd Magne ror ut Austrevågen for å borde rutebåten til Bergen i 1964. Fotoeier: Odd Magne Horgen

25 fot med en 5 hk Sabb-motor.

Abraham Horgen var en ugift, yngre bror av Ole Martin og beskrives som liten av vekst, snill og lett å be om transport. I 1954 gikk også sønnen til Ole Martin, Lars O. Horgen, inn i skysstrafikken med sin motorbåt «Tito» på 27 fot og med overbygg som ga ly for vær og vind. Før alle broene og veiene bandt øyene sammen var det stort behov for sjøtransport i Austevoll, og han brukte mye av tiden sin på alle slags skyssoppdrag: skuleskyss til og fra flere øyer, postrute og transport av fulle og tomme melkespann. Lars O. fikk etter hvert tilnavnet «Skyss-Horgen» eller «Skyss-Lars», og transportoppdragene ble en levevei for ham og familien.

Etter familien var flyttet fra Horgo fikk han bygget en større skyssbåt på 42 fot hos Hausberg'en i Forlandsvågen i 1971/-72. Den fikk navnet «Bruse».

Moderne kommunale infrastrukturer som vi tar for gitt i vår tid, var det minimalt av på Horgo: Det var ingen veier, kun gangstier mellom brukene og ned til naust og brygger. Gangstiene ned til naustene i Austrevågen ble delvis kultet, planert og utvidet som nødsarbeid i 1920 og -30-årene. De fikk da låne boremaskin og litt økonomisk tilskudd fra kommunen til å lage denne veien, men det rakk ikke til så mye, og arbeidet ble avsluttet.

Abraham Horgen (1891-1959) Fotoeier: Odd Magne Horgen

Det var én hest på Horgo, på Karls bruk nr. 24/4 «Peder-huset» (se foto i omtalen av bruket). På de andre brukene bar folk på ryggen eller i kiper. Det var aldri motoriserte arbeidsredskaper eller kjøretøyer på Horgo før fraflyttingen. Alt graset ble slått med ljå og tørrhøyet båret i hus på ryggen. Åkrene ble spadd for hånd.

Vann

Når det gjelder vannforsyning hadde hvert bruk en brønn som stort sett fikk tilsig fra omkringliggende myrer. To av brukene fikk etter hvert vannrør lagt

Inne i kahytten på motorbåten «Tito». Vi ser fra venstre Ruth Gjertsen, Gerd Sjursen, båtfører Lars O. Horgen, Elin foran sin pappa, broren Johnny og lengst til høyre en gutt vi ikke vet navnet på. Fotoeier: Elin Horgen Haugland

fra brønnen frem til huset, mens alt vann til dyr på bås ble båret i bøtter fra brønnen.

Post og Telefon

Posten var Abraham, siden han kjørte skyssbåten. Han hentet den på postkontoret i Bakkasund. Senere overtok Lars O. Horgen og leverte den ut til hver husstand. Det var ikke hver dag posten ble levert. Så dersom en hadde noe som hastet måtte en i båt til Bakkasund og gå på postkontoret. Det var også fast rutine å gå på posten når familien var og handlet på Bakkasund. Det var stas å reise til handelsmannen på Bakkasund eller Rostøysund. Da var det vanlig å ta finklærne på før en reiste avgårde.

I 1928 ble det strukket telefonledninger til Horgo og øyens hovedtelefon kom til Ole Martin Horgens hus. Den var eneste telefon til de andre husene fikk i 1954. Det var viktig med telefon for å få kontakt med folk på de andre øyene når silden kom. Særlig hvis nøtene var på andre øyer.

«Brønnen» til bruk 23/52 og 23/74 «Kjeldo på haugen» til bruk 24/3 er et gammelt torvuttak

«Martin-huset» i 1945. Over hodet på Ole Martin kan vi skimte skiltet: «Telegrafstation – Rikstelefon». I hageporten sitter datteren Sesilie med sønnen sin, Hans Otto. Fotoeier: Odd Magne Horgen

De to andre brukene hadde en stund bare biapparater som det måtte sveives signaler til. Telefonledningen til Møkster gikk via Horgo. Marie forteller at hun var tjenestejente (taus) hos Lars O. Horgen og hadde da ansvaret for å sette over til Møgster hvis noen ringte. Da var det å sveive tre ganger på telefonen før den ble satt videre. En måtte lytte på telefonen for å høre etter når de var ferdig med samtalen, for så å sveive to ganger for å avslutte forbindelsen.

En liten historie fra da Marie var taus og ansvarlig for telefonene: Hun måtte som nevnt lytte til samtalen for å kunne avslutte forbindelsen. En dag kom det et telegram til et brudepar hvor det stod «Hei rabbagast, endelig er du naglet fast.» Denne syntes hun var så gøy at hun kopierte den og sendte den til sin bror Johannes da han skulle gifte seg.

Torvuttak rundt innmarken på Horgo kjennetegnes med de rette kantene uten gras.

Varme og lys

På Horgo hadde familiene hver sine viker hvor de kunne gå og lete etter drivved, men til koking og oppvarming ble det stort sett brent torv siden det var minimalt med trevirke på Horgo. Det fortelles at torvuttak til brensel på 1950/-60-tallet ble gjort i utmarksmyrene vest for Vestrevågen på Horgo. Felles med «Salomon-huset» hadde «Mathias-huset» et lite torvskur som sto ute på Horgekalven hvor familiene spadde torv. Torva ble spadd opp fra myra i firkanter. Det var viktig å legge torva utover fjellknausene til tørk når det var sol, før den ble stablet sammen i torvhuset. Når torven var skikkelig tørr ble den båret i kiper og fraktet over vågen. Det var for langt å gå rundt hele vågen, så det måtte bli frakt med båt, men det ble også brukt løypestreng over innløpet til Vestrevågen.

Men selv om torvuttak i nyere tid foregikk på Horgekalven og vestre Horgo, kan vi i de fleste myrene rundt innmarken se kantene og søkkene etter torvuttak.

Kan disse torvuttakene rundt innmarken forklares med at det ikke har vært uttak av brenntorv, men uttak av jord til forbedring av innmarken? For dilemmaet med langvarig å basere seg på torv som brensel var at man sakte og sikkert

brente opp det tynne jordlaget på øyene, som var det som samtidig skulle kunne dyrkes til korn og grønnsaker og skaffe dem fôr til dyrene. Derfor ble det lenge jobbet med å skaffe elektrisk strøm til Horgo.

Til belysning i den mørke årstiden ble det brukt stearinlys og parafinlamper.

Da etableringsmøtet for Austevoll og Nordre Fitjar kraftlag ble holdt på Selbjørn skule 25. mars 1946, var tre av de 118 personene som underskrev møteprotokollen fra Horgo: Magne Horgen, Mathias S. Horgen og (Ole) Martin Horgen.

Ole Martin var utålmodig og hadde allerede før 1940 rigget opp en «lysmaskin», det vil si han installerte en Sabb-motor med dynamo på utedoen/uthuset og la ledninger til elektrisk lys i hovedhuset.

I 1952 var det elektrisitet over store deler av Austevoll kommune. Først i 3. oktober 1958 fikk Horgo elektrisk strøm, som en av de siste øyene i Austevoll, etter at «Den permanente komite for lys og kraft til Horgo» hadde jobbet utrettelig i flere år mot kommunen og kraftlaget med hvordan dette skulle finansieres:

Datteren til Lars O. forteller en litt symbolsk historie: Etter at faren hadde båret først den nyinnkjøpte elektriske komfyren og deretter den elektriske vaskemaskinen på ryggen opp fra naustet i Austrevågen og fått de i hus, så ble ved-/torv-ovnene hevet ut og knust. Med den nye «trykk på knappen»-teknologien skulle de få en lettere hverdag. Marie husker de hadde fått strøm i huset det året hun ble konfirmert. Dette var stor stas med lys i taket og innlagt strøm i alle rom. Elektrisk komfyr hadde de også.

Etter Horgo fikk strøm måtte post- og telefonstyrer Hans Njåstad på Hundvåko, når det var storm, klatre opp i en av strømstolpene (med telesko) der han kunne slå av strømmen til Horgo. Grunnen var at ledningene over Horge-

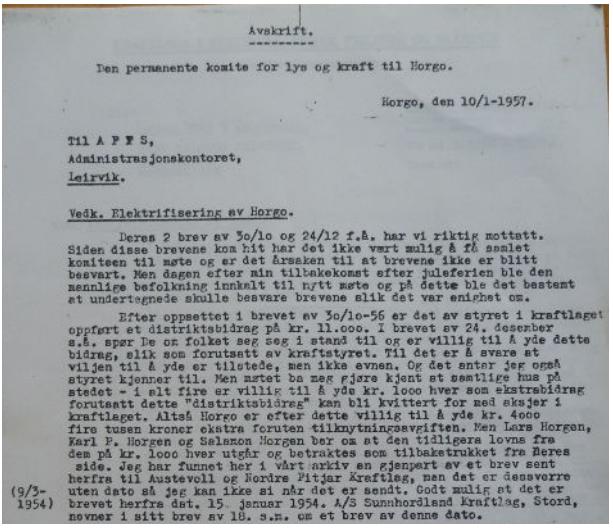

Avskrift.

Den permanente komite for lys og kraft til Horgo.

Horgo, den 10/1-1957.

Til A F F S,
Administrasjonskontoret,
Leirvik.

Vedk. Elektrifisering av Horgo.

Deres 2 brev av 30/10 og 24/12 f.å. har vi riktig mottatt. Siden disse brevene kom hit har det ikke vært mulig å få samlet komiteen til møte og er det årsaken til at brevene ikke er blitt besvart. Men dagen efter min tiltakekomst efter juleferien ble den mennlige befolkning innkalt til nytt møte og på dette ble det bestemt at undertegnede skulle besvare brevene slik det var enighet om.

Efter oppsettet i brevet av 30/10-56 er det av styret i kraftlaget oppført et distriktsbidrag på kr. 11.000. I brevet av 24. desember s.å. spør De om folket seg seg i stand til og er villig til å yde dette bidrag, slik som forutsatt av kraftstyret. Til det er å svare at viljen til å yde er tilstede, men ikke evnen. Og det anter jeg også styret kjenner til. Men møtet ba meg gjøre kjent at samtlige hus på stedet - i alt fire er villig til å yde kr. 1000 hver som ekstrabidrag forutsatt dette "distriktsbidrag" kan bli kvittert for med aksjer i kraftlaget. Altså Horgo er efter dette villig til å yde kr. 4000 fire tusen kroner ekstra foruten tilknytningsavgiften. Men Lars Horgen, Karl P. Horgen og Salomon Horgen ber om at den tidligere lovns fra dem på kr. 1000 hver utgår og betraktes som tilbaketrukket fra Deres side. Jeg har funnet her i vårt arkiv en gjenpart av et brev sent herfra til Austevoll og Nordre Fitjar Kraftlag, men det er dessverre uten dato så jeg kan ikke si når det er sendt. Godt mulig at det er brevet herfra dat. 15. januar 1954. A/S Sunnhordland Kraftlag, Stord, nevner i sitt brev av 18. s.m. om et brev av denne dato.

(9/3-1954)

Som vi ser av brevet til A F F S (Kraftlaget for Austevoll, Fitjar, Fjellberg og Skålevik) ble de fire husstandene avkrevet en samlet sum på kr. 11.000. Dette var mye penger i 1957, da en gjennomsnittlig norsk årslønn lå på kr. 12.420; og «Den permanente komite for lys og kraft til Horgo» svarer at husstandene bare har økonomisk evne til å yte kr. 4.000 til sammen, i tillegg til tilkoblingsavgiften. (Eier av brev: Lars-Erling Horgen)

Restene etter de knuste ved-/ torvovnene utenfor «Martin-huset»

sundet svingte slik i sterk storm at det var fare for overslag.

Strømledningene til Horgo blåste ned under en storm etter fraflyttingen og er siden ikke kommet opp igjen. Og telefon- og strømstolpene ble siden tatt til kaianlegg i Kaggeviken.

Skolehuset (Gårds- og bruksnr. 23/81)

Før Horgo fikk eget skolehus kom læreren roende hver 14 dag og holdt 14 dagers skole i en stove på ett av brukene, mens han bodde på loftet. Før skolehuset ble bygd var skolen holdt oppe på arken i andre etasje på «Mathias-huset» eller i «Martin-huset».

Horgo hadde i en periode eget skolehus, plassert helt vest på Horgo, ved innløpet til Vestrevågen. Dersom det var 7 elever på Horgo kvalifiserte dette til eget skulehus på den tida. Selve huset ble flyttet fra Møkster og reist av Alfred Haukenes og Salomon Horgen på Horgo i 1952. Læreren kom og holdt skole i 14 dager. Så var det et opphold på 14 dager mens læreren holdt skole på Lunnøy, før han igjen kom tilbake for en ny 14 dagers økt. Slik gikk det i 14 dagers økter gjennom skoleåret. Familiene på Horgo delte på å ha læreren boende hos seg i de 14 dagene det var skole. Det var bare ungene på Horgo som var elever. Ingen tilreisende fra andre øyer.

Når læreren ikke var på Horgo, måtte foreldrene prøve å holde litt skole. Margit, i «Mathias-huset», var lærer for ungene i den perioden læreren var borte.

Det ble etter hvert for få elever, og skolen på Horgo ble nedlagt i 1959. De tre elevene som gikk der da, Ingvald, Svein Ivar og Astrid Malene, ble deretter skysset til Storebø på skole. De ble skysset av Lars O. Horgen i motorbåten «Tito», samtidig med melkespanntransporten.

Skolehuset ble også brukt som lokale for minnestunder og bryllup. Etter vielsene i Storekalsøy kapell i mai 1954 ble dobbeltbryllupet feiret i skolehuset på Horgo.

Skolehuset er nå skilt ut som egen eiendom (G.- og b.nr. 23/82) med brygge i Kaggevika, og er nå i privat eie. Det er pusset opp og utvidet, og i god stand. Eieren har i senere tid opparbeidet en smal grusvei mellom bryggen og skolehuset.

Navnet Kaggevika henspiller ikke på do-kagger, men på en tom, vanntett

Over: Slik det påbygde skolehuset ser ut i 2018. T.h.: Slik skolehuset (i bakgrunnen) så ut opprinnelig. I forgrunnen ser vi saue-fjøset og hønsehuset til «Salomon-tunet». Det er nå borte og bare grunnmuren står igjen. Fotoeier: Marie Østervold

flytetønne til nøter. Disse flytetønnene ble lagt i Kaggevika for å trutne.

Kvinneforeningen på Horgo

I følge Marie Liv Haldis besto kvinne-foreningen av henne, moren Margit, tantene Synnøve Maria og Kristina fra «Salomon-tunet», «Metto», «Anno», Ragna og Astrid Malene (datter til «Anno») fra «Peder-huset», til sammen åtte kvinner. De sydde og strikket plagg som de loddet ut til inntekt for «Indre sjømannsmi-sjonen», og så reiste de rundt på øyene Bakkasund, Bakhol-men, Rostøy og Drø-nen med loddboken for å selge lodd.

Basaren ble holdt på skolehuset og det kom besøk av emis-sær fra «Indre sjø-mannsmisjonen». På basaren var det utlod-ning av gevinster. Det ble servert kaffe

Brudeparene på trappen utenfor Storekalsøy kapell i mai 1954 er til venstre: Jenny Hor-gen, datter til Elen og Ole Martin og Magne, sønn til Kristina og Salomon Olai Horgen; og til høyre: Kjellaug, datter til Kristina og Salomon Olai, og Harry Alfsvåg, som var en av de siste lærerne på Horgo. Brudesveinene er for Jenny og Magne: Ove Kristiansen og Signy Langeland, begge barnebarn til Olga, søster til Ole Martin. For Kjellaug og Harry: Odd Magne, sønn til Gurine og Jacob, og Leikny Hogganvik, niese til Harry. Fotoeier: Odd Magne Horgen

Her ankommer brudgom Harrys familie Vestrevågen på Horgo i M/S «Sirafjord» fra Alvsvåg. Fotoeier: Odd Magne Horgen

Brudefølget trakker seg gjennom utmarken fra Vestrevågen til skolehuset. Kuen i bakgrunnen til høyre betrakter det nærgående opptoget. Fotoeier: Odd Magne Horgen

og lefse. Basaren var populær, så alle som var hjemme på denne tiden var med. Emissæren begynte med andakt og sang. Han overnattet hos Kristina som hadde ansvar for dette.

Marie har mange gode minner fra kvinneforeningen, som også begynte med andakt hver gang de møttes hjemme hos hverandre. Da var det, i tillegg til håndarbeid, mye sang og musikk. Bordet var dekket med hvit duk og husets fineste koppesett. Marie husker godt en gang onkel Jacob kom innom og var med på foreningen og sang «Blott en dag» med den flotte sangstemmen sin.

Av og til kunne det bli litt høylytt sang og musikk. En gang ble det nok litt mye for Karl Horgen da datteren skulle lære å spille gitar med sangen «Han tek ikkje glansen av livet» Da stakk han hodet inn i stova og sa: «No er det nok, ellers tok han glansen av gitaren».

Musikk og sang på Horgo

På en øy uten strøm måtte musikk og sang foregå «live», og vi har flere bilder av musikalsk aktivitet på Horgo:

Det sies at barna i «Salomon-» og «Mathias-huset» var meget musikalske og all spillingen var selvlært.

Harpeleik funnet på loftet på bruk 24/4 «Peder-huset». Denne harpeleiken ble spilt på av «Anno» (Anna Bertina, konen til Karl). Marie (1944-) i «Salomon-huset» har også en harpeleik som hun spiller på.

Butikk

Nærmeste butikk var i Bakkasund på Store Kalsøy, så man måtte i båt over den vindutsatte, åpne Horgefjorden. Dette medførte at man prøvde å være selvforsynt med det meste. På butikken ble det mest kjøpt mel i store sekker, salt, sukker/sirup, kaffe, skråtobakk.

Marie, datter til Mathias, forteller i 2018 om en handletur til butikken:

«Margit, Asbjørn, Sigmund var til Bakkasund i åpen båt for å handle da de på vei heim blei overraska av skodde fra havet. Det var umulig for dei å sjå kor dei var og båten havna ut mot havet ved Kalve (Sveinane) hvor havet bryt. Skodda var så tjukk at det ikkje gikk an å sjå. Asbjørn såg eit lys og ville kjøre etter dette. Dei andre såg ingenting, men han påsto at han såg eit lys som dei kjørde etter. Til slutt kom dei til ei bukt utenfor Kalve hvor Asbjørn måtte gå ein lang strekning for å komme til folk og varsle. Heime på Horgo var dei begynt å leita etter dei. Eg huskar dei gjekk med lommelykt på haugane og lyste utover sjøen og ropte. Heldigvis kom dei heim på morgonen

Sigmund Horgen med trekkspill vest om «Salomon-huset». Sigmund spilte senere i Fana Trekkspillklubb Fotoeier: Marie Østervold

Fra bestestova i «Mathias-huset». Johannes med gitar, Ingvald med munnspill, Asbjørn med trekkspill. Marie og yngste bror Svein Ivar med gitar. Under: Fra bestestova i «Mathias-huset». Svein Ivar på gitar (kvit skjorte) Anna (konen til Karl Horgen), Margit og Mathias. Mest sannsynlig er det bursdagsselskap som blir feiret. Fotoeier: Marie Østervold

Med gitarer i hagen til «Mathias-huset». Ingvald med gitar sitter foran. Marie med cowboyhatt og gitar. Sangen «I wanne go home» var populær. De to jentene er Mona og Torill (døtre til Kjellaug (Horgen) og Harry Alfsvåg, se bryllupsfeiring i skolehuset). Fotoeier: Marie Østervold

då skodda lette, men det blei ei tøff natt både for de som var heime på Horgo og dei som var i båten.»

Før 1940 var det Bakholmen som var nærmeste handelsplass.

Lege

Legen hadde hus på Selbjørnen, men kom på besøk når han ble tilkalt.

Kirke

Fra middelalderen av lå kirken på Møkster, og Horgo soknet til denne. Den ble for liten i forhold til folketallet og ble revet i 1892, samtidig som den nye Møkster kirke i Kvalvågen på Stolmen ble innviet. Marie husker de reiste til Bakkasund eller Storebø for å gå til kirke. Noen ganger reiste de inn med motorsjekte, men før hennes tid rodde de til kirke.

Karstein Rasmussen Møgster fortalte i 1999:

«I dei tider det budde fastbuande på Horgo og det var kyrkjegard på Møkster, blei dei som sku gravleggjast frå Horgo og Melingsvågen ført med båt over Møksterfjorden. For at ein ikkje sku måtta bera kisto so langt, tok dei denne i land litt nord for kyrkjegarden. Her var det bratt, so da hente rett som det var at det gjekk gale og dei miste både kiste og lik. Denne plassen har fått namnet Likholo.»

Helene Jakine Nilsdatters (1875-1907) begravelse (Peder Horgens (1871-1932) første kone)

Det fortelles at da Helene Jakine, som ble funnet druknet i Austrevågen 18. januar 1907, skulle begraves (på Møkster) så ble kisten ikke båret inn gjennom inngangsportalen til kirkegården, men løftet over kirkegårdssteingjerdet. Årsaken skulle være at det gikk rykter om at Helene hadde gått på sjøen og druknet med vilje, altså begått selvmord, og da kunne man ikke bæres inn gjennom kirkegårdsportalen ble det sagt. (I Klokkerboken for Møkster er begravelsen av Helene registrert 24. januar, og her står det litt diffust under Dødsårsak: «Ukjendt, antagelig druknet». Mens det vanlige var å skrive kort: «Drukning».)

Det ble også sagt at før Helene forlot huset hadde hun lagt bibelen i stekeovnen.

I ettertid ble det benektet at det var selvmord, og det fortelles videre at innen et par måneder ble kisten gravet opp igjen, løftet over kirkegårdsmuren,

Møkster kirke, Foto: Christian Christensen Thomhav - https://kulturminnebilder.ra.no. Fra Wikicommons

båret inn gjennom kirkegårdsportalen og Helene Jakine ble gravlagt for annen gang. (Dette står det ingenting om i Klokkerboken, antakelig fordi verken klokker eller prest var informert.)

Kilde: Lars-Erling Horgen som fikk den fortalt av Karl Horgen (1917-1998), sønn av Peder Horgen.

Graven finnes ikke i dag og er antakelig slettet siden fredningstiden for graver er 20 år og bare unntaksvis over 60 år.

Møkster gravplass

Det er 10 gravstøtter med Horgen-navn på Møkster nye gravplass. Ingen Horgen-gravstøtter på Møkster gamle gravplass (stengt i 1909), eller i «Fredens dal» i Kvalvågen (Kirkegården ble grunnlagt i 1849-50 som kolerakirkegård. Før 1892 fungerte den som hjelpekirkegård for kirken på Møkster.), eller på Store Kalsøy (verken på gravplassen på Kalve eller ved kapellet). To gravstøtter med tre Horgen-navn finnes på Austevollshella gravplass. Tre på Storebø.

Avfolkingen av Horgo

Fraflyttingen fra Horgo skjedde i løpet av 1964 og 1965 og er nærmere beskrevet under de enkelte brukene. (En mann var igjen til 1967, men da flyttet også han). Horgo-folket hadde nok en tid følt at det ble litt smått og tungvint å leve på Horgo i forhold til de større øyene i Austevoll. Og da den første familien (Lars O., Astrid og to barn) fra «Martinhuset» dro i 1964, fulgte de andre familiene raskt etter: Salomon Olai og Kris-

tina fra «Salomon-huset» sommeren 1965, så Karl Adolf med familie fra «Peder-huset» og før 1965 var omme så har også Mathias med familie dradd fra Horgo. (Se side 24 og 29)

Etterord

Denne historien er skrevet ned i 2018 av en nysgjerrig bergenser som har hatt Vestrevågen på Horgo som favoritthavn gjennom 45 år. I alle disse årene har jeg ruslet rundt på Horgo og kikket på våningshus, naust, tufter og steingjerder og lurt på hvordan det var å leve her ute. Søk i Austevolls gamle bygdebøker, på internettet og på Austevolls bibliotek ga minimalt med opplysninger om Horgolivet: det finnes omtrent ingenting skriftlig om Horgo. Så løsningen min ble omsider å oppsøke folk som hadde bodd på Horgo, eller hadde foreldre/slektninger som hadde bodd der, og prate med disse. Pluss å lete i scannete klokkerbøker og folketellinger som er lagt ut på Digitalarkivet.no. Jeg har valgt å konsentrere meg om det siste hundreåret før fraflyttingen, altså 1865 til 1965, som er den perioden vi har mest pålitelig informasjon om. Jeg har også valgt å fokusere på de personene som hadde sitt levebrød på Horgo og i liten grad de som flyttet til andre plasser.

Gårds- og bruksnummer varierer opp gjennom årene, og hvem som bodde hvor, er litt uklart mens folk var husmenn på Horgo. Stavemåten på personnavn varierer i forskjellige kilder og opp gjennom årene, men jeg har prøvd å

Flyfoto tatt av Horgo mellom 1955 og 1960 og altså mens brukene ennå ble drevet. Skolehuset med utedo foran til venstre. «Mathias-huset» og «Salomon-huset» foran midt i bildet og «Martin-huset» bakerst. «Peder-tunet» er skjult bak haugen til høyre i bildet. Alle låvene og uthusene er intakte. Potetåkrene til «Martin-tunet» og til «Salomon-tunet» sees litt mørkere grønne sør på brukene. En flik av Kaggeviken sees fremst i bildet. Fotoeier: Birger Horgen

bruke det som står i kirkebøkene. Men også der kan det variere: for eksempel er samme kvinne skrevet Cicilie, Cecilie og Sesilie i forskjellige kirkebøker. Også muntlig endres navn: Salomon blir muntlig til «Salamon» (står også på gravstøtten), Metta blir til «Metto», Anna til «Anno».

Bare ett av husene på Horgo hadde navn: «Mathias-huset», etter han som bygde det. De andre hadde ikke navn så langt informantene kunne huske. Her har jeg fulgt tradisjonen fra «Mathias-huset» og valgt å kalle husene opp etter den som bygde eller bygde om huset. Så det er mitt behov for å skille de forskjellige husene i teksten som har gitt de navnene «Salomon-huset», «Martin-huset» og «Peder-huset», i tillegg til «Mathias-huset».

Har lesere av denne teksten noen korreksjoner eller historier eller fotos å legge til, så kontakt forfatteren på: helgejens2@gmail.com

Informanter (i rekkefølge etter når de kom inn i prosjektet):

Lars-Erling Horgen (barnebarn av Johannes Horgen (1887-1958))

Sissel Horgen (gift med Lars-Erling Horgen)

Elin Horgen Haugland (datter av Lars O. Horgen (1923-1995))

Marie Liv Haldis (Horgen) Østervold

(datter av Mathias Horgen (1888-1970))

Odd Magne Horgen (sønn av Jacob Haaland Horgen (1915-1993) og Gurine Horgen (1927-2014))

Svein Ove Horgen (sønn av Salmund Horgen (1929-1999)) (Særoppgave fra 1976)

Astrid Malene (Horgen) Nedrestøl (datter av Karl Adolf Horgen (1917-1998))

Torild Alfsvåg Wold (barnebarn av Salomon Olai Horgen (1897-1970))

Modstein Horgen (barnebarn av Ole Martin Horgen (1887-1971))

Birger Horgen (sønn av Mathias Horgen (1888-1970))

Andre kilder:

Bygdebøkene i Austevoll kommune i tre bind i perioden 1976-1991. Johan Tufteland skrev og redigerte kultursoga og gards- og ættesogene.

Statsarkivet i Bergen

https://www.digitalarkivet.no/

Folketellinger for Møkster

Klokkerbøker for Møkster

https://www.disnorge.no/gravminner/index.php

https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Registre-og-skjema/Historisk-merkeregister